

OUD-HOORN

KWARTAALBLAD
van de VERENIGING „OUD HOORN“

Tweede Jaargang nummer 4
November 1980

LANDUITGIFTE IN DE 17e EEUW

Het pand
Italiaanse
Zeedijk 58
heeft nog
het best het
karakter uit
de bouwtijd
omstreeks
1650
bewaard

Foto:
Archiefdienst
Westfrieze
Gemeenten,
Hoorn

"Mijn Edelachtbare heeren Burgermeesteren ende vroetschappen der stede Hoorn zullen
vercopen sekere erven gelegen aan de Westerdijck beginnende uyt de den oosten allanges
de Westerdijck".

Zo begint een aantal aantekeningen in een van de 17e-eeuwse memoriaalboeken, die tot het oud-archief van de Gemeente Hoorn behoren. Deze aantekeningen, vele bladzijden lang, vertellen iets over de uitgifte van land door het stadsbestuur aan haar inwoners ten behoeve van huizenbouw. Het stuk geeft een goede kijk op een stukje alledaags leven in het midden van de 17e eeuw, zodat het de moeite waard is, er op deze plaats eens wat meer aandacht aan te besteden.

Voor een goed begrip is het wel nodig eerst te vertellen tegen welke achtergrond we de hier vermelde gegevens moeten plaatsen. Vervolgens kunnen we eens zien wat voor informatie deze bron ons verschaft. Er wordt nauwkeurig verteld onder welke voorwaarden de grond wordt verkocht. De kopers worden bij name genoemd en de prijzen die zij betaalden. Van een bepaald gedeelte wordt zelfs de exacte ligging gegeven zodat het mogelijk was een kaartje van dit terrein te reconstrueren. Tenslotte kunnen we nog eens bekijken wat we met de aangetroffen gegevens kunnen doen.

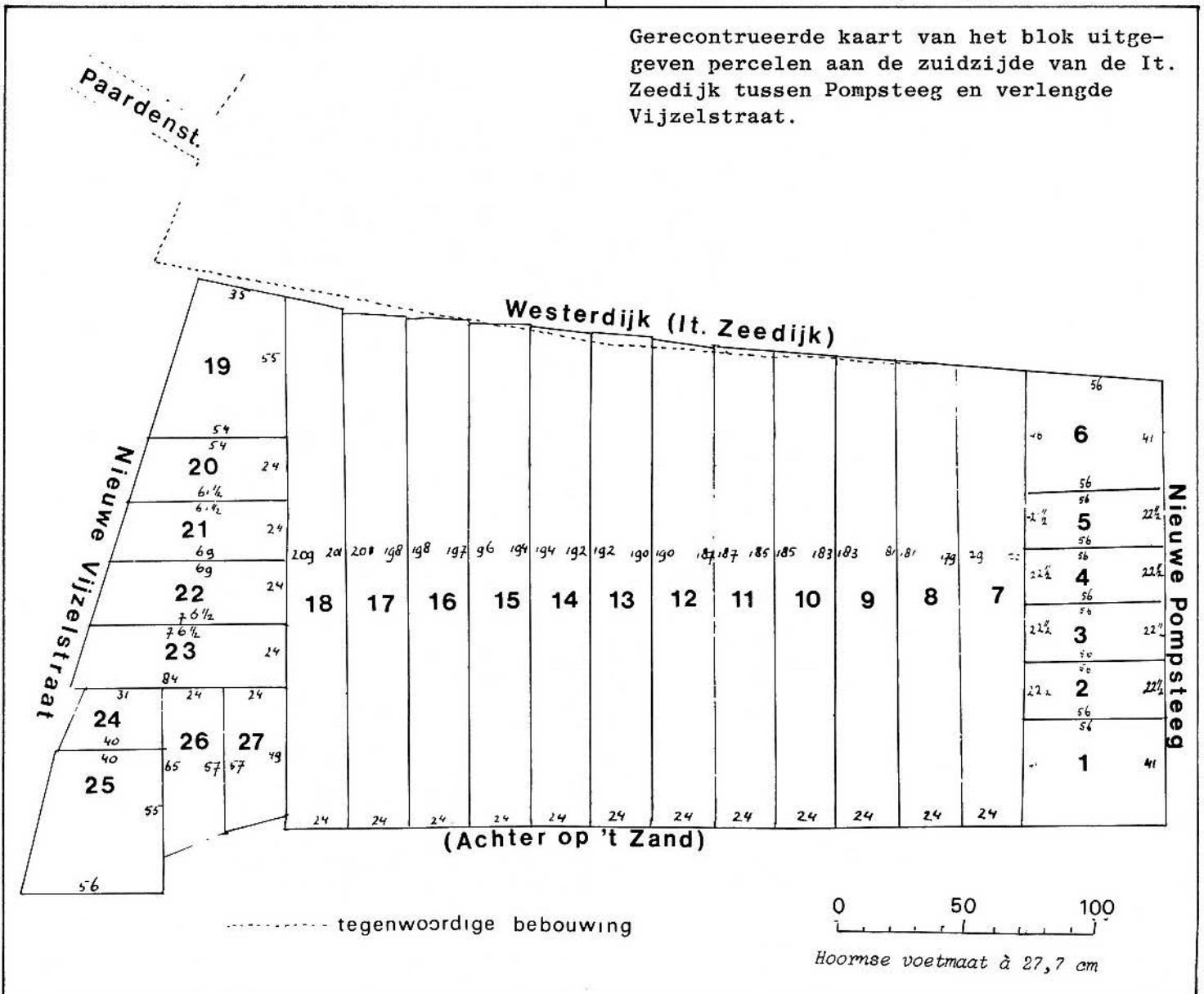
Werkgroep „Italiaanse Zeedijk”

Deze aantekeningen over gronduitgifte in de jaren 1647 tot en met 1649 werden gevonden in het kader van een onderzoek naar het verleden van de Italiaanse Zeedijk door een werkgroep van onze Vereniging.

Deze werkgroep, vaak kortweg de werkgroep "Italiaanse Zeedijk" genoemd wil vooral nagaan, welke soort mensen in het verleden, volgens sociale en economische maatstaven, aan de Italiaanse Zeedijk gewoond hebben.

Voor dat doel wordt de geschiedenis van ieder huis aan deze straat op een kaart vastgelegd. Bouw en verbouw, eigenaars en bewoners van elk pand worden op deze kaarten genoteerd. In het oud-archief van de stad zijn wel de gegevens hiervoor aanwezig, maar de hulpmiddelen om snel de juiste informatie te vinden ontbreekt vooralsnog. In het werkgroepsverslag in het derde nummer van de eerste jaargang is daar al het een en ander over verteld. Van de meeste huizen zijn er tot nu toe geen gegevens

Gereconstrueerde kaart van het blok uitgegeven percelen aan de zuidzijde van de It. Zeedijk tussen Pompsteeg en verlengde Vijzelstraat.

gevonden, die verder teruggaan dan de tweede helft van de vorige eeuw. De hierboven genoemde vondst die informatie verschaft over een tijd die twee eeuwen ligt voor de jaren waarover nu iets bekend is, was een zuiver toevallige. Hiermee wordt het begin van een ontwikkeling aangegeven, waarvan voor de leden van de werkgroep nog slechts de laatste fase in zicht is gekomen. Waarschijnlijk zal het materiaal dat nu gevonden is, dan ook wel enige tijd moeten blijven liggen voordat het gebruikt kan worden.

Memoriaalboeken

Het verslag over de gronduitgifte is te vinden in een memoriaalboek van de Hoornse stadsregering dat loopt over de periode van 6 maart 1647 tot 20 december 1663. Het memoriaal bevat de directe neerslag van de vergadering van de 4 burgemeesters met de leden van de vroedschap of raad. Hierin werd het besprokene vastgelegd en vaak ook nog de maatregelen die naar aanleiding van dit besprokene genomen waren, zonder dat dit nog als officieel besluit met rechtskracht gold. Daarvoor was overneming in het resolutieboek nodig. Soms gebeurde dat praktisch ongewijzigd. Het memoriaal bevat een bont allerlei van wat er zoal in de stad omging, hetgeen dan door de leden van het stadsbestuur behandeld moest worden. Aanstelling met eedsaflegging van zilversmeden, aanleg van een Joodse begraafplaats of een afspraak met polderbesturen uit het omliggend gebied over dijkonderhoud. De uitgifte van de grond in ons geval werd ook overgenomen in het resolutieboek, omdat de stad met de kopers een koopcontract afsloot dat duidelijk juridische gevolgen had voor beide partijen. Typisch voor de tijd is wel dat bij verschil van mening over de uitvoering van dat koopcontract alleen beroep mogelijk is bij burgemeesteren, die tegelijk de vertegenwoordigers van een der beide partijen waren. Een dergelijk door elkaar lopen van juridische en uitvoerende bevoegdheden bij eenzelfde college is in onze eigen tijd niet meer mogelijk. Dat de zaak is overgenomen in het resolutieboek, blijkt dan altijd uit de slotzin, die luidt: Actum (gedaan) den 11 januari 1649 ende presentibus (aanwezig) als in het resolutieboek.

Bevolkingsgroei

De uitgifte van de grond voor bewoning aan de zuidkant van de Italiaanse Zeedijk is de laatste uitbreiding van de stad in de 17e eeuw. De Italiaanse Zeedijk of Westerdijk, zoals hij toen genoemd werd, was een vrij lage zeewering met een muur die het zuidwestelijk stadsdeel tegen wateroverlast beschermde.

Na de bebouwing van de zuidzijde van de dijk kwam de zeewering te liggen langs wat we nu Achter op 't Zand noemen. De uitleg van de stad op die plaats was nodig voor de laatste fase van bevolkingsgroei, die in de 16e eeuw was begonnen en omstreeks 1650 tot stilstand kwam. Deze stilstand ging over in een teruggang, die in het allereerste begin van de 19e eeuw zijn dieptepunt vindt. Dan zet er opnieuw een, aanvankelijk aarzelend, herstel in dat uitmondt in een versnelde ontwikkeling in onze eigen tijd. Oorzaken van de groei en teruggang van de Hoornse bevolking, die overigens geheel passen in het beeld dat de historici over de ontwikkeling van de Hollandse bevolking hebben gekregen, laten we hier als niet ter zake doende, buiten ons verhaal.

In ieder geval werden de Hoornse bestuurders geconfronteerd met een toenemend gebrek aan huizen. En lieverdan het stadsgebied te vergroten, wat aanleg van nieuwe muren, poorten en wallen vroeg en dus een grote belasting voor de stadskas, ging men de onbebouwde gaten binnen die wallen opvullen. Zo'n stuk onbebouwde grond was de zuidkant van de Italiaanse Zeedijk, waar we op oude kaarten een breed strand vinden dat klaarblijkelijk gebruikt werd voor het lossen en de opslag van hout.

Bouwvoorwaarden

Nu we weten waarom er hier gebouwd moest worden kunnen we eens gaan zien wat de documenten ons over die grondverkoop te vertellen hebben. Men heeft de grond in drie partijen verkocht. Op 9 maart 1647 begon men met het in veiling brengen van het stuk dat gelegen was tussen de Hoofdtoren en de Pompsteeg. Om een niet bekende reden werd de verkoop gestopt en ging men pas een jaar later, op 13 januari 1648, met de verkoop van de rest verder. Van de 41 percelen, waarin het terrein verdeeld werd verkocht men er 18 het eerste jaar. Mogelijk haalde de rest toen geen prijs die hoog genoeg werd geacht. Op 9 januari 1649 werd een terrein aan het uiteinde van de Westerdijk verkocht, vlakbij de Westervoort, die aan het eind van het Breed stond. Twee dagen later bracht men het stuk tussen Pompsteeg en het verlengde van de Vijzelstraat in veiling. Bij elk van de drie terreinen worden aan het begin zeer uitvoerig de voorwaarden omschreven waaronder de verkoop plaatsvond. Het zijn die regels die ons een goed inzicht verschaffen in de manier van verkoop van grond en de wijze van financiering in die tijd. De grond werd zeer uitdrukkelijk voor woningbouw verkocht. Want als de kopers van de grond "de erven niet en quamen te

betimmeren (bebouwen) binnen de tijd van drie jaren" dan zal de stad die erven opnieuw verkopen zonder terugbetaling van eventueel reeds betaalde hypotheekrente, terwijl als de verkoopsom de tweede maal lager was dan de eerste keer, het verschil in beide koopsommen door de eerste koper bijgepast moest worden. De woningnood was blijkbaar zo groot, dat de overheid enige druk wilde zetten achter de huizenbouw. In de voorwaarden worden ook een aantal eisen genoemd waaraan de te bouwen woningen moesten voldoen. De huizen zullen moeten hebben steene gevels, steene wanden ende harde daken. Dat wil zeggen geen houten wanden en geen rieten daken, maar daken gedekt met pannen. Niet zo vreemd want zo'n 70 jaar daarvoor moet een groot deel van het Hoornse huizenbestand nog uit houten bouwsels met strooien daken bestaan hebben. We hebben een stedelijke keur uit 1565, waarbij in verband met het brandgevaar het bouwen of repareren van huizen met hout en riet verboden wordt. Een tiental jaren later wordt die keur nog eens herhaald, een bewijs dat er toen nog heel wat clandestien in hout gebouwd werd. Bij de bouw moet men laten "leggen aen wederzijden vijff duym voor de huysdrop en de watergangen". Die 5 duim, dat is 11 centimeter, diende om het van eigen dak lekkende regenwater op te vangen. De buurman mocht daarvan geen last hebben. Het was een verouderde bepaling, die stamde uit de tijd dat de meeste huizen nog geen goten hadden. Bij veel oudere Hoornse huizen vindt men die ruimte tussen de zijmuren nog terug. Het water werd niet via een goot in een ton opgevangen, want er staan een aantal bepalingen in over de afvoer van water naar de goot. Hiermee werd dan het van het dak afkomende hemelwater en het rioolwater bedoeld. In de behoefte aan drink- en waswater voorzag men met hulp van putten waarvan er een aantal in de Hoornse binnenstad zijn opgegraven. De bebouwing is vrij intensief geweest. Wanneer we het aantal verkochte percelen vergelijken met het aantal huizen op de enige kaart, die een beeld van de bebouwing geeft, dat is de kaart van Doesjan uit 1794, heeft men hoogstwaarschijnlijk op elk perceel van 24 Hoornse voet, dat is ongeveer $6\frac{1}{2}$ meter, breed een huis neergezet dat door twee gezinnen bewoond kon worden. Zoiets als twee onder een kap oude stijl. Het enige pand dat nog enigzins met zijn voorgevel een beeld kan oproepen van de volgens de bovengenoemde voorwaarden gebouwde huizen, is nr. 58. De toekomstige kopers van de grond hebben de ligging ervan "naerder en klaerder" kunnen zien "in de caerte daer aff gemaect ende in den Grootte Kercke deses stede gehangen hebbende". Die kaarten hebben we helaas niet terug kunnen vinden.

Maar de gegevens voor het derde terrein waren zo uitvoerig, dat we de kaart met de daarop aangegeven kavels hebben kunnen reconstrueren. (Zie de hierbij gevoegde tekening.) De kavels werden daarna in openbare veiling verkocht. De prijzen van deze stukken grond lagen zo hoog dat alleen kapitaalcrachtige lieden een bod konden doen. En dan nog vaak met geleend geld. Zo werd het stuk grond dat op de hierbij getekende kaart staat aangegeven als nummer 1 gekocht voor de prijs van 1.015 gulden. Het was een perceel van 56 voet breed en 41 voet lang.

Als we aannemen, dat de Hoornse voetmaat van 27,7 cm is gebruikt, heeft dit perceel een oppervlakte van ongeveer 177 m^2 . De vierkante meter-prijs is dan $f\ 5,73$, waarbij we moeten bedenken, dat het dagloon van een redelijk betaalde ambachtsman, smid of timmerman, 1 gulden per dag bedroeg.

Hypotheek

De grondprijzen waren zo hoog, zelfs voor de niet-onbemiddelde kopers, dat op de verkregen percelen kusting werd verleend. Dat wil zeggen, dat de stad genoeg nam met betaling in drie termijnen, waarbij het gekochte onroerende goed als onderpand diende. Slechts in enkele gevallen, meest kleinere en daardoor goedkopere erven, werd de koopsom ineens betaald. Daarnaast werd ook hypotheek verleend tegen de penning 20, dat wil zeggen een rente van 5% voor de volle koopsom of een gedeelte daarvan. Deze hypotheeken moesten uiterlijk na tien jaar zijn afgelost. Ook waren de kopers verplicht binnen 24 uur nadat ze de grond op de veiling hadden gekocht een of twee borgen te stellen.

Tussen Pompsteeg en Vijzelstraat

Op 11 januari 1649 werd het laatste terrein in 27 percelen verkocht. De ligging en de afmetingen van ieder perceel zijn zo nauwkeurig aangegeven dat het mogelijk was de kaart te reconstrueren, die voor de veiling in de Grote Kerk heeft gehangen. Zie de hierbij geplaatste schets. Het terrein werd begrensd door de Pompsteeg, de Italiaanse Zeedijk, het verlengde van de Vijzelstraat, die toen nog tot aan de haven doorliep en de haven. De op de hier weergegeven kaart getekende nummers zijn de perceelnummers zoals ze in de veiling zijn gebruikt. De weergegeven perceelindeling is bijna geheel verdwenen. Ook van de omstreeks 1650 op dit terrein gebouwde huizen - de verkochte erven moesten binnen 3 jaar bebouwd zijn - is er geen meer over. Alleen het huis Italiaanse Zeedijk 24/26 past met zijn grondplan nog in de oude perceelindeling. De breedte ervan, $6,65$,

stemt vrij nauwkeurig overeen met de perceelsbreedte van 24 voet. Als omrekeningsfactor werd de oude Hoornse voetmaat van 27,7 cm gebruikt. Het was mogelijk van de verschillende erven de prijs per m² te berekenen. Daarmee kon worden nagegaan welke terreinen het meest in trek waren. Ook hier werd de Hoornse voetmaat als omrekeningsfactor gebruikt. De prijs schommelde tussen de f 2,54 en de f 6,67 per m². De hoogste prijzen noteerden de hoekpercelen 1, 6 en 19 en de beide stukken 26 en 27. De m²-prijs voor 1 was f 5,73, voor 6 f 5,59, voor 19 f 4,87, voor 26 f 5,70 en voor 27 f 6,67. De prijzen van de terreinen langs de Nieuwe Vijzelstraat waren iets meer in trek dan die langs de Nieuwe Pompsteeg. De laagste prijzen werden genoteerd voor de stukken 7 tot en met 16 aan de Italiaanse Zeedijk. Tenslotte een enkel woord over de kopers. Voor zover iets over deze mensen gezegd kan worden, schijnen ze in twee categoriën uiteen te vallen. Een aantal van hem moet tot de bouwvakkers gerekend worden, gezien de namen als Metselaer, Steencoper en Steenhouder. Familienamen waren toen vaak bijnamen, afgeleid van beroep of bedrijf. Ook de aanduiding "meester timmerman" bij een der kopers is een duidelijke aanwijzing. Daarnaast vinden we een aantal namen, die duidelijk in de regentenwereld thuis horen: burgemeester Groot, Keyser en de secretaris van het College van Gecommitteerde Raden Jan Wormboutsz van der Hogen. Deze laatste groep zag de grond-aankoop als geldbelegging, terwijl de eersten nadat ze er huizen op hadden

gezet deze huizen zullen hebben doorverkocht of verhuurd. Er zijn namelijk aanwijzingen, dat in de late 18e en de 19e eeuw veel kleinere huizen in de binnenstad eigendom waren van aannemers.

De gegevens, die de werkgroep met de ontdekking van deze aantekeningen in het memoriaalboek gekregen heeft, kunnen slechts de aanzet zijn voor verder onderzoek. We weten nu omstreeks welke tijd de bebouwing aan de zuidkant van de Italiaanse Zeedijk begon. Maar we weten nog niets over de eigenaars en de bewoners van de huizen die er zijn neergezet. Alleen is bekend, dat op de hoek van de Pompsteeg en de Zeedijk in 1650 een bierbrouwerij is gebouwd die tot ongeveer 1870 in bedrijf is geweest. Ook zou men zich kunnen afvragen of de hierboven genoemde grondprijzen hoog waren voor die tijd. Hoge grondprijzen werkten door in de prijzen voor de huizen of de huren en bepaalden daardoor de soort mensen, die zich in deze buurt konden vestigen. Het principe van 2 woningen onder 1 kap zou erop kunnen wijzen, dat de buurt aanvankelijk bewoond werd door kleine ambachtslieden, vissers en kooplui. Maar de tweedeling kan ook later in de 18e eeuw, een tijd van economische stilstand, zijn doorgevoerd. Het zijn allemaal vragen die misschien door intensief onderzoek van de werkgroep kunnen worden opgelost.

Met dank aan Leo Hoogeveen dankzij wiens onvermoeibare speurzijn dit artikel geschreven kon worden.

H.W. Saaltink

MEDEDELING

De Archeologische Werkgroep van de Vereniging houdt op dinsdag 16 december om 20.00 uur een algemene vergadering samen met de afdeling Noord-Holland Noord van de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland (A.W.N.).

Deze bijeenkomst wordt belegd om na te gaan of het mogelijk is te komen tot de oprichting van een Archeologische Werkgroep binnen de A.W.N. voor oostelijk West-Friesland.

Alle archeologische geïnteresseerden binnen de Vereniging wordt gevraagd deze avond bij te wonen. Er zal ruimschoots gelegenheid zijn tot het stellen van vragen.

Voor de pauze zal de heer A.C. Lagerwey, medewerker van de Archeologische Dienst van de gemeente Amsterdam, een inleiding houden over "Archeologisch onderzoek in Amsterdam".

Na de pauze is er naast het gesprek over de oprichting van de A.W.N.-afdeling ook gelegenheid tot het bekijken van meegebrachte scherven en de beoordeling daarvan.

De avond wordt gehouden bij "Chez Dick", Ramen 10. Tot ziens daar op 16 december a.s.

CONTRIBUTIE

Op de najaarsledenvergadering van 30 oktober jl. is met grote meerderheid van stemmen het voorstel van het bestuur aangenomen om de jaarlijkse contributie te verhogen van minimaal vijftien gulden tot minimaal twintig gulden. Hierbij kan worden aangetekend dat leden voor wie deze verhoging bezwaarlijk wordt, en we denken hierbij aan leden uit de lagere inkomensklassen, voorlopig het oude bedrag kunnen overmaken.

oud-HOORN

Secretariaat: Postbus 346
1620 AH HOORN

Kwartaalblad van de Vereniging "Oud-Hoorn".
Gratis voor leden. Losse nummers via de
Hoornse boekhandelaren verkrijgbaar
ad f 1,50.

Contributie: f 20,-- per jaar, inclusief
toezending van het kwartaalblad.
Giro: 21 44 888 t.n.v. mw. M. Roest-Prestupa,
Hoeker 2
1625 CA HOORN.

Bestuur: J.M. Baltus, voorzitter
L.P.M. Hoogeveen, secretaris
mw. M. Roest-Prestupa, penning-
meesteresse

leden: mw. J. Schouwink-van der Windt
A. de Graaf (archivaris)
Y.J. Hangelbroek
H.W. Saaltink
A. Boezaard

Archiefdienst Westfriese Gemeenten:
Het streekarchief is gevestigd in het stad-
huis van Hoorn, Nieuwe Steen 1, tel. 31234.
Postadres: Archiefdienst Westfriese Gemeenten,
Postbus 603, 1620 AR HOORN.

Redactiecommissie:

J. Buiten
J.L.N. Dijkstra
L.P.M. Hoogeveen
C. Koppers
J.M. Onstenk
H.W. Saaltink
W. Vingerhoed

De studiezaal is geopend van maandag t/m
vrijdag van 9.00 - 17.00 uur en iedere twee-
de en vierde woensdag van de maand van
19.00 - 22.00 uur (behalve juli en augustus).
Tussen 12.30 en 13.30 uur en ná 16.45 uur
kunnen geen stukken worden aangevraagd.
Tarieven: door het archief verricht onderzoek
f 8,-- per half uur; fotokopieën van rijks-
archivalia f 0,40, overige f 0,55.
Eigen onderzoek op de studiezaal en het
leden van boeken uit de bibliotheek (niet
alles wordt uitgeleend) is "gratis".

Redactie-adres:

J.L.N. Dijkstra
Rotiusstraat 46
1624 GC HOORN

Westfries Museum:

Rode Steen 1, Hoorn (tel. 15597).
Geopend: 1 april - 1 oktober, werkdagen van
10.00 - 17.00 uur, zon- en feestdagen van
12.00 - 17.00 uur;
van 1 oktober - 1 april, werkdagen van
10.00 - 12.00 en 14.00 - 17.00 uur.
Alleen op zondagen in oktober en maart
van 14.00 - 17.00 uur.

Opgave nieuwe leden:

mw. J. Schouwink-van der Windt
Grote Oost 13
1621 BR HOORN
tel. 18434

VIERING 65-JARIG JUBILEUM IN 1982

(oprichtingsdatum 6 juni 1917)

Ter voorbereiding van de activiteiten en feestelijkheden, die zullen plaatsvinden bij de viering van het 65-jarig jubileum van de Vereniging is een comité opgericht, bestaande uit mevrouw M. Roest-Prestupa en de heren A. de Graaf en L. Hoogeveen. Dit comité zal te zijner tijd uiteraard uitgebreid (moeten) worden met andere leden van de Vereniging.

NAJAARSLEDENVERGADERING

De najaarsledenvergadering, die op 30 oktober jl. gehouden werd in de Noorderkerk en die in het teken stond van de hulding en het toekennen van het ere-lidmaatschap aan ons lid, de heer Dirk Breebaart, mag alleszins geslaagd genoemd worden. De avond werd diverse wijzen opgeluisterd, onder andere door het orgelspel, vertolkt door de heer Zwaagman, door de lezing van de heer Piet Boon van de Archiefdienst Westfriese Gemeenten en door diverse feestredenaars (meer dan verwacht werd).

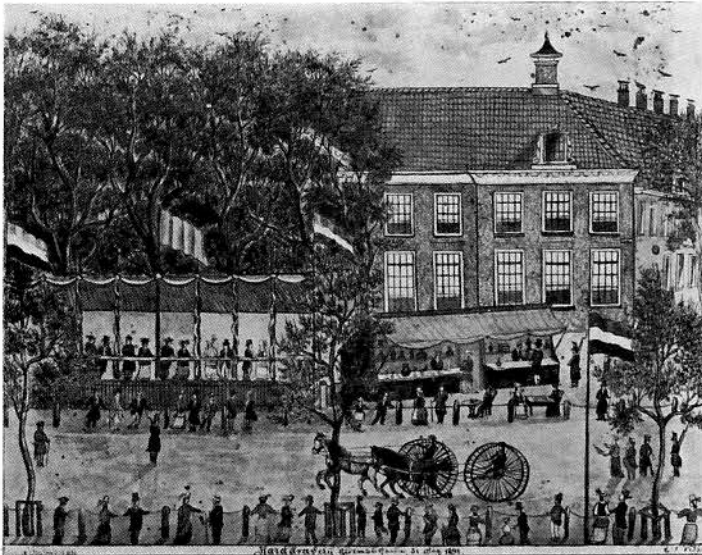
De heer Breebaart werd verrast met diverse geschenken. De Vereniging "Oud-Hoorn" bood naast een fles kruidenbitter een zogenoemde sluitsteen aan; niet de eerste maar de laatste steen, die gelegd zal worden bij de beëindiging van de restauratie van het Klaas Stapelhofje aan het Munnickenveld. Deze natuurstenen herinnering zal door middel van een inscriptie blijk geven van onze dank aan Dirk Breebaart.

HOORN HEEFT ER WEER EEN RIJK BOEK BIJ

Het nieuwe Hoornse boek van uitgever Kor Korpershoek jr. is op 7 november jl. verschenen. Het behoort wel vooral z i j n boek te worden genoemd, omdat hij er met zoveel laaiend enthousiasme aan heeft gewerkt en de voornaamste verzamelaar was van de ruim 250 unieke illustraties, die de eerste aantrekkelijkheid vormen van "Toen Hoorn nog Oud-Hoorn was", met de ondertitel: "Beelden uit een verklonken verleden (1800-1950)". Ook deze nieuwste uitgave van de N.V. Drukkerij Edecea staat op naam van het koppel W.A. Braasem (die de tekst schreef) en H.O.J. de Ruyter de Wildt (die het geschiedkundig materiaal verzamelde). Er dient overigens nōg een naam met ere te worden vermeld: dat de vaak rond een eeuw oude foto's zo schitterend zijn afgedrukt als waren ze kakelvers, is te danken aan het vak-technisch meesterschap van Edecea-man Alphons A. Uleman en zijn medewerkers.

Boeiend

Ook Hoorns jōngste verleden, de laatste anderhalve eeuw, is zeer rijk geweest aan boeiende mensen en situaties, en daar geeft dit boek vele voorbeelden van. Daar zijn allereerst de verrassende prenten die bewaard bleven van de hand van banketbakker Christiaan Pieter Visser (1828-1894), de nieuwjaarsprenten van torenwachters en schutterrij-tamboers, de stadskeur omtrent de "jaarlyksche beesten-markten" en afdruk van andere merkwaardige documenten.

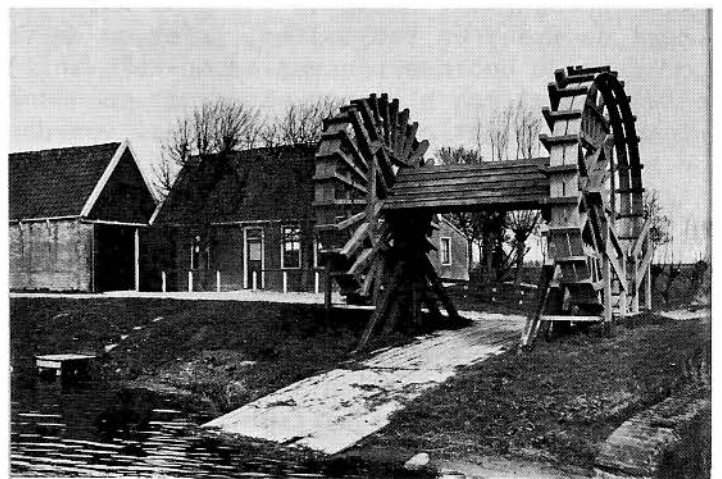
Ruime aandacht is vervolgens geschonken aan de roemruchte historie van de oude Parkzaal, de Hoornse kermis, het brandend verleden van de grote kerk en haar toren (met sprekende details als de plaatsenregeling en het bevoogdend briefje van diakenen), garnizoen en schutterrij, de sociëteit aan de Spoorringel, de paardetram naar Enkhuizen, het Zuider Kogge-spoor en vele andere fenomenen. Ook de naaste omgeving van de stad is terecht in het verhaal betrokken, vooral waar zij diende als doel voor geliefde uitstapjes als die naar de (oude) Nadorst, de befaamde kersenboomgaard van C. Bouman en de bessentuim van Balk in de Zwaagse Bangert, waar ooit ook de overtoom van de Ooster - naar de "waaie" Wijzend, het

Bangerter rad, in bedrijf was - en (in 1912) verdween. Jammer.

Nostalgie

Wie "jammer" zegt over wat verdween, is daarmee aangekomen in het domein van de nostalgie, de ondertoon van dit boek, zoals al uit de titel blijkt. En inderdaad: er is heel veel verdwenen van vroeger, dat in dit geschrift, dankzij de speurzijn die er aan ten grondslag ligt, hartveroverend herleeft. Men moet overigens reëel blijven: het was voor een groot deel onvermijdelijk dat vroeger niet meer bestaat. Dankbaarheid past voor wat desondanks bewaard bleef, en waakzame strijdvaardigheid tot behoud van wat met goede wil en inspanning niet aan onachtzaamheid, verval en sloop behoeft te worden prijsgegeven.

Tot die strijd leent actieve zakelijkheid zich waarschijnlijk beter dan treurnis over het oprukken van de auto en het beton. Er valt zeker te treuren, maar helpen doet dat weinig, en dat is - in het kort - een opmerking, die ik hier en daar bij de soms wat moraliserende tekst van Braasem heb te maken.

Slaperig?

Die tekst kan nog wel tot meer discussie inspireren. Braasem stemt zijn lier - want hij is dichtertlijk bevlogen en haalt gaarne onder andere Wenen, Tjechow en Dickens van stal - bij herhaling af op Henri Havard en diens befaamde schets van de dode stadjes

rond de Zuiderzee. Maar hoe dommelig en slaperig is Hoorn feitelijk geweest? In een prachtig kijkboek als dit hebben de praatjes bij de plaatjes als vanzelfsprekend allereerst de functie om beschrijvend toe te lichten wat men afgebeeld ziet (en daar zit enorm veel aardigs in, zoals de "zwartwas-serij" aan de Ramen). Aldus bieden zij interessante stukjes en brokjes van een levende gemeenschap, die echter als totaliteit niet in de tekst wordt gereconstrueerd, al zijn er volop aanzetten in het boek te vinden tot zo'n portret van de maatschappelijke werkelijkheid: de weeshuizen, de ziekenvilla van dokter Kaiser, de boeiende lijst van "fabrieken" uit 1871 en zo verder. Maar er moet ook heel wat gezelligheid zijn geweest in een stad, die zich vaak zo uitbundig versierde (waar Braasem soms zo laatdunkend over doet, zie zijn narrige stukje over het Nieuwland). Slaperig? Misschien is dit wel een gemeenplaats, die stereotiep te gemakkelijk wordt herhaald. Bovendien meet men dan in het negatieve met een maat, die anderzijds juist wordt verworpen, omdat het nijvere doen van later zoveel van vroeger verloren heeft

doen gaan.

Begerenswaard

Hoe dan ook: het boek wordt er niet minder om en is z'n prijs (f 75,--) ten volle waard, een begerenswaardig bezit voor de Hoornse autochthonen en de vele nieuwkomers die zich gelijkelijk mogen verlustigen in wat hier op rond 250 bladzijden (met uitvoerige literatuurlijst) zo fraai wordt aangeboden.

En daarover nog wat meer te noemen, volgen hier tenslotte wat extra grepen uit de inhoud: de verborgen kap boven de oude raadszaal, het leven van Johan Messchaert van het Breed, de palingkraam van Gerver, Pronkie's venterstaal, de vissers van Scharwou, de molens van weleer, de historie van "De Bonte Hond", de Alkmaarder Trekvaart, de Venuslaan, de Infirmierie, de duikboot van dr. Naber en zo voort. Hoorn heeft er weer een rijk boek bij. Volkert Nobel, voorzitter van "Oud West-Friesland" schreef het voorwoord.

J. Onstenk

RONDWANDELINGEN

Onder leiding van twaalf gidsen: de dames Uiterwijk, De Rooy, Schouwink en Lust, de heren Tames, Piek, Hauwert, Stumpel, Kuppens en Boer en de bestuursleden Marysia Roest, Albert de Graaf en Bas Baltus, is er om de veertien dagen op vrijdagavond rondgewandeld door de oude Hoornse binnenstad en wel van 13 juni tot 5 september.

De belangstelling hiervoor was groot te noemen. Gemiddeld honderd wandelaars stonden iedere keer klaar om een zevende deel van de stad te gaan bezichtigen.

Een bliksemenquête, die steeds gehouden werd, leerde dat zo'n 50% van de belangstellenden uit Hoorn zelf kwam (15% pas kort in Hoorn). Ook bestuursleden van zusterverenigingen, uit Enkhuizen en Alkmaar, woonden een aantal tochten bij. Een aantal gidsen werd ingeschakeld op zaterdag 12 juli jl. om de deelnemers aan de Orgeltocht in Hoorn, georganiseerd door de Culturele Raad Noord-Holland, door de stad te leiden en iets te vertellen over de oude kerken, waarin de concerten werden gehouden.

Tijdens een vergadering van de gidsen na afloop van de laatste rondwandeling, zijn een aantal besluiten gevallen: volgend jaar worden de traditionele tochten op dezelfde manier voortgezet. Enkele nieuwe tochten, met een andere opzet (bijvoorbeeld een wandeling uitsluitend gericht op de Hoornse kerken of aan de hand van oude stadskarten) komen erbij. Ook komen de gidsen nog enkele malen bij elkaar om hun extra kennis aan de anderen over te brengen, ook schriftelijk. De coördinator hiervan is de heer Harm Stumpel, Grote Oost 31. Aardig om te vermelden is, dat tijdens zo'n bijeenkomst, namelijk op 3 oktober, op instigatie van Trudy de Rooy-Fikke een nieuwe commissie het levenslicht aanschouwde: een commissie, die de banden tussen de plaats Lewes in Delaware (V.S.) - waar, zoals u weet een kopie staat van het Hoornse Statenlogement - en de stad Hoorn wil verstevigen. Het streven is in de toekomst wederzijdse bezoeken af te leggen. Deze Lewes-commissie, bestaande uit Albert de Graaf, praeses, Bas Baltus, quaestor en Els Lust, ab-actis, zal zeker nog van zich laten horen.

J.M. Baltus

ERELID DIRK BREEBAART RESTAUREERT MAAR VOORT

Op 8 oktober werd Dirk Breebaart, ereburger van Hoogwoud, 75 jaar. Niemand ziet hem die leeftijd aan en toen "Oud-Hoorn" hem op 30 oktober in de Noorderkerk ook het ere-lidmaatschap van de Vereniging aanbood, bij al wat hem verder aan terechte hulde ten deel viel, werd wel duidelijk dat Breebaart er het bijltje nog geenszins bij neerlegt. Een benijdenswaardig vitale man met een duidelijke passie voor restaureren en dus voor zinnig behouden van wat het bewaren waard is.

In Hoogwoud geboren als enig kind van burgemeester Jan Breebaart kwam hij op 1 juli 1946 zelf als burgemeester naar zijn dorp terug, opvolger van zijn vader, die er op 19 november 1930 was overleden en van burgemeester Hoogenboom, die in Duitse gevangenschap het leven liet. Hij zou er tot 1 januari 1972 in functie blijven, z'n vijftigste al ruimschoots voorbij, maar zo wilden het de raad, de commissaris en de minister. En toen kwam hij naar Hoorn.

Omdat ik er op de HBS was geweest en we er, ook via de Rotary, al een vriendenkring hadden, zegt hij. En verhuizen uit de ambtswoning moesten we toch. De Breebaarts behoorden tot de pionier-bewoners van de eerste Astronauten-flat en kijken er vierhoog bij helder weer tot Marken toe, nog altijd met veel genoegen.

Geen wonder trouwens dat Breebaart zich in Hoorn als een vis in het water voelt, want zijn geslacht is al van heel oude Hoornse komaf.

P.A. Boon heeft het tien jaar geleden voor de reeks Westfriese geslachten van het Historisch Genootschap al eens haarfijn uitgezocht, te beginnen bij Claes Breebaart, rond 1642 te Hoorn geboren als zoon van Pieter Jansz Breebaart en Neel Dirks.

Het oudste kind van Claes heette weer Pieter (1667-1728) en was boekdrukker, een beroep dat bij de Hoornse Breebaarts tot 1813 erfelijk is gebleven. Pieter had acht kinderen, waarvan er vier maar een paar maanden oud werden. Maar de jongste zoon Jan, werd niet alleen bakker maar ook oud (1705-1780).

De lijn loopt dan verder via Claes (1735) en Cornelis (1760-1807) naar Jan (1779-1819), een verwer, die in Wervershoof stierf. Diens zoon Klaas (in 1808 te Wervershoof geboren en in 1899 te Winkel overleden) was een overgrootvader, die náám maakte; eerst als herbergier in de Krimpen te Andijk en landbouwer, maar vervolgens en vooral als een kei in het polderwezen. Dirk heeft dat werkelijk van geen vreemde.

In de jaren 1845-'48 was Klaas aannemer bij de indijking van de Waard- en Groetpolder onder Winkel/Kolhorn, vervolgens algemeen opzichter, die vooral bij storm en hoog water z'n mannetje stond, daarna heemraad en tenslotte 36 jaar dijkgraaf. Hij zette zijn talent echter tot ver buiten dat waterschap in; zowel bij de indijking van de Johannes Kerkhovenspolder in Groningen als de polder Groot-Mijdrecht in Zuid-Holland was hij actief betrokken, hij was lid van de Zuiderzeevereniging en Provinciale Staten en legde pas op zijn 90-ste het voorzitterschap van de Kanaalvereniging in Schagen neer. Via Dirk (1835-1908) en vader Jan (1870-1930) komen we dan bij ons erelid terecht, al is de verleiding groot om over de Breebaarts nog veel meer te vertellen. Over boekdrukker Willem en predikant Johannes, bijvoorbeeld, die te Hoorn in 1747 respectievelijk 1754 huwden met de zusjes Jannetje en Haasje Groot, die in de zevende generatie nazaten waren van de befaamde Lambert Melisz en de koopmansdochter Trijntje Soop. Of over het merkwaardige wapen van de familie, zijnde een onderlip van rood met een brede baard van zwart tot in de mondhoeken en dat alles op een schild van goud.

Maar snel terug naar Dirk, die zozeer naar zijn over-grootvader aardt.

In Hoogwoud heeft hij zijn passie voor bouwen en restaureren ontwikkeld en de fijne kneepjes van het vak geleerd: de weg naar de instanties die mede voor de financiering moeten zorgen. Met Royaards restaureerde hij het Raadhuis van 1742 (en later het polderhuis van de Vier Noorderkoggen in Medemblik, waar hij achtereenvolgens hoofd-ingeland, heemraad en dijkgraaf was, tot de fusie toe) en met Fledderus de Hervormde Kerk van 1680. Hij stichtte er ook een van de eerste dorpshuizen van het land en vervolgens een van de eerste dienstencentra voor bejaarden, nu aan zijn koperen jubileum toe. Ook de beide plaatselijke molens werden in oude luister hersteld, eerst de poldermolen De Vier Winden aan de Langereis, vervolgens de korenmolen De Lastdrager (hij is nog altijd voorzitter van de Westfriese Molenstichting, die nu de molen in Schellinkhout restaureert ("en als die klaar is, houd ik daar mee op").

In Hoorn aangekomen, werd hij al spoedig betrokken bij de restauratie van het 17e-eeuwse pandje Breed 12, dat de familie Blokker als jubileumgift aanvankelijk aan de stad had geschonken en dat vervolgens aan "Oud-Hoorn" werd aangeboden.

Als adviseur van "Oud-Hoorn" (en van jongs af met Albert Blokker bevriend) hielp hij het karwei klaren. Maar omdat de Vereniging verder niets te restaureren had, ging hij als secretaris mee aan de wieg staan (1972) van de Stichting Stadsherstel, waarvan hij nu voorzitter is en die inmiddels projecten aan de Italiaanse Zeedijk, Zon, West en Gravenstraat heeft voltooid. Op dit ogenblik is het Claes Stapel-hofje onderhanden en weliswaar is Breebaart voornemens om dat als zijn laatste werk bij Stadsherstel te beschouwen, maar ik hoor hem tegelijk strijd-lustig aankondigen, dat daarna zeker de befaamde kolos Ramen 1-3 aan de beurt moet komen; hij heeft het krijgsplan al in zijn hoofd.

Uitermate gelukkig is hij als voorzitter met het team dat bezig is de enorme klus van de restauratie van de Oosterkerk, een karwei van vier miljoen, tot een grandioos einde te brengen en als dat volgend jaar is gelukt, kan men Breebaart bij Monumentenzorg opnieuw verwachten, want ook voor het herstel van de Noorderkerk is hij inmiddels als aanvoerder in actie: "daar maken we een fasenplan van, want de subsidiekraan zit bijna dicht".

Zijn we er nu? Neen. Als ik met hem zit te praten - telkens rinkelt de telefoon, maar zijn vrouw houdt de bellers voorlopig bekwaam op afstand - is hij juist terug uit Callantsoog, waar hij voor de zoveelste maal een damespubliek van gilde of plattelandsvrouwen heeft vermaakt met

zijn Westfriesse Speelwagen-praatje (en ook daar wil hij langzamerhand wel mee ophouden: hij is vrijwel overal geweest). Jammer dat zijn blad "De Speelwagen" zelf er niet meer is: "we konden de concurrentie met de Libelle en Margriet niet meer volhouden", meent hij.

Van het Historisch Genootschap "Oud-Westfriesland" is hij al lid vanaf 1930 (hij werd in dat jaar trouwens ook gemeente-ambtenaar in Oostzaan; aanvankelijk had hij in de journalistiek gewild) en van 1956-1974 de inspirerende voorzitter. Hoorn heeft hem ook nog gekend als de eerste dijkgraaf (tot zijn 70ste) van het nieuwe Waterschap West-Friesland) ("die naam lijkt helaas historisch nergens op, maar ja, men wilde niet anders.

Ik heb namens de Vier Noorderkoggen nog voorgesteld de naam "Ambacht Oosterbaljuwschap" te kiezen, een naam die tot 1492 voor het hele gebied heeft bestaan, maar dat werd afgestemd. Maar wel viel er ook aan het Drechterlandse huis weer wat restauratief te bouwen."

Inmiddels heeft hij zich nu ook als hobby het verzamelen van postzegels aangemeten, met als coach buurman Wiese, die drie verdiepingen hoger is neergestrekken. En dan is er nóg wat, want Breebaart houdt niet op: er moet nu eindelijk eens een service-flat voor bejaarden in Hoorn komen en hij weet ook precies wáár: op het Visserseiland.

Er staat al een plekje op het bestemmingsplan dat nu bij de Provincie ligt. En daar zal Dirk Breebaart zich als laatste (?) stunt nog eens goed sterk voor maken; hij zal er de mensen plat op aankijken. Is dat Westfries? Zeker: je vriendelijkste gezicht laten zien. En daar heeft hij al heel wat autoriteiten mee plat gekregen.

J. Onstenk

Hij weet precies wáár: op het Visserseiland.

VOORLOPIGE INVENTARISATIE DOPSSTRAAT HOORN

De plannen voor de gemeentelijke herindeling zijn destijds door de meeste bewoners van Blokker en Zwaag niet met enthousiasme begroet: het dorp zou opgaan in de grote stad Hoorn, zijn identiteit verliezen. Een voordeel waar waarschijnlijk niemand aan gedacht heeft, is dat de bouwkunstige schoonheid beter behouden zou worden als de Vereniging "Oud-Hoorn" zich daarvoor ging inzetten. Nu de nieuwe indeling een feit geworden is, heeft Hoorn, en dus ook "Oud-Hoorn" er gebied bij gekregen. "Oud-Hoorn" moet zich nu ook gaan inzetten voor het behoud van het historisch waardevolle in de geannexeerde gebieden.

Dit geldt met name voor de panden aan de weg Westerblokker en de Dorpsstraat, zeker voor het gedeelte van de Dorpsstraat van het Keern tot aan de spoorlijn, dat niet langer onder Zwaag valt. Vooral dit stuk vraagt de aandacht, nu het landelijke karakter ervan voor een deel aangetast wordt door de nieuwbouw van Risdam.

Een aantal karakteristieke panden zijn de laatste jaren verdwenen om plaats te maken voor plantsoenen of wegen die een riant uitzicht bieden op de nieuwbouw, of ze zijn vervangen door nieuwe woningen, meestal onopvallend smakeloos, soms wanstaltig.

Dat de voormalige gemeente Zwaag voor sommige wanprodukten toestemming heeft gegeven, is mij een raadsel.

Het gedeelte Keern-Torenwachter wordt volgend jaar gereconstrueerd.

Het architectenbureau Warnau Hofman en Kalf heeft plannen opgesteld en voorgelegd aan de gemeente en een vertegenwoordiging van de bewoners.

Het is onder andere de bedoeling dat het asfalt door een klinkerbestrating

vervangen wordt en een versmalling van het rijgedeelte een vlot doorgaand verkeer onmogelijk maakt.

Twee typen panden zijn kenmerkend voor het Westfriesse karakter van deze eens zo landelijke weg: de stelpboerderijen en de tuindershuizen. Op de Monumentenlijst staat alleen nr. 14.

De Wulframhoeve, onder andere wegens "gesneden deur en bovenlicht en geprofileerd kalf". De Geertjehoeve, nr. 7, is in 1974 van de lijst afgevoerd, hoewel de boerderij na een fikse brand in de oude staat hersteld en zelf verfraaid is. Men heeft hiervoor als voorbeeld gebruikt de boerderij van De Boer te Oosterblokker, nr. 127, wat vooral goed te zien is aan de klokvormige dakkapel, waarop nog siervazen geplaatst zullen worden.

De pronkdeur is niet door de brand verwoest. Boven de deur bevindt zich een gesneden kalf en bovenlicht, terwijl de deuromlijsting bestaat uit twee Ionische pilasters.

Boven de darsdeuren is ook een mooi bovenlicht te zien.

Geertje Hoeve, Dorpsstraat nr. 7.

Wulfram-hoeve, Dorpsstraat nr. 14.

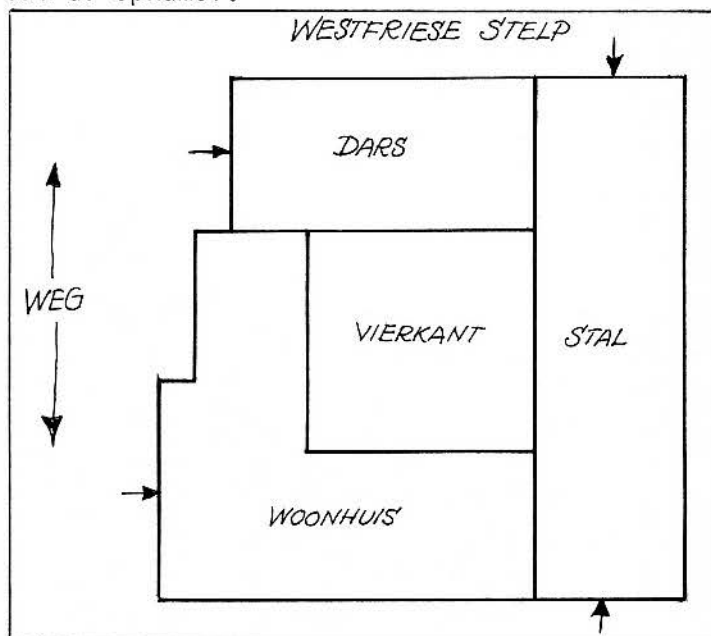
Achter in het huisje, dat tegen de boerderij aangebouwd ligt (nr. 9), was oorspronkelijk de kaasmakerij ondergebracht. In de voorkamer huisde 's-zomers het boerengezin; 's-winters woonde men in de boerderij die met medewerking van het binnenstaande vee beter te verwarmen was. Het huisje is later verkocht en verbouwd. De daarbij gebruikte materialen en kleuren passen helemaal niet bij die van de boerderij.

Het is jammer dat niet meer panden uit de Dorpsstraat op de Monumentenlijst staan. De Monumentenraad heeft deze straat nooit beschouwd als een waarvan het dorpsgezicht beschermd moet worden. Juist nu aan beide zijden ervan, van het Keern tot de spoorlijn, nieuwbouwwijken verrijzen, moet het laatste restje landelijkheid beschermd worden. Elk pand op de onderstaande inventarislijst is mijns inziens beeldbepalend.

Misschien kan een werkgroep "dorpsbeeld-bewaking" nuttig zijn. In dit verband lijkt mij samenwerking met de "Commissie ter bevordering van het landschappelijk schoon in West-Friesland" van het Historisch Genootschap "Oud West-Friesland" van groot belang. Aan deze commissie, met name aan de heer J.C. Kerkmeijer, is het bijvoorbeeld te danken dat de reeds goedgekeurde bouwtekening van de restauratie van de Wulframhoeve (Dorpsstraat nr. 14) zodanig is gewijzigd, dat de typische voorgevel met pronkdeur behouden is gebleven. De commissie heeft de restauratie verzorgd van deze pronkdeur en van de in zeer verval- len toestand verkerende deur van de Geertjehoeve (Dorpsstraat nr. 7).

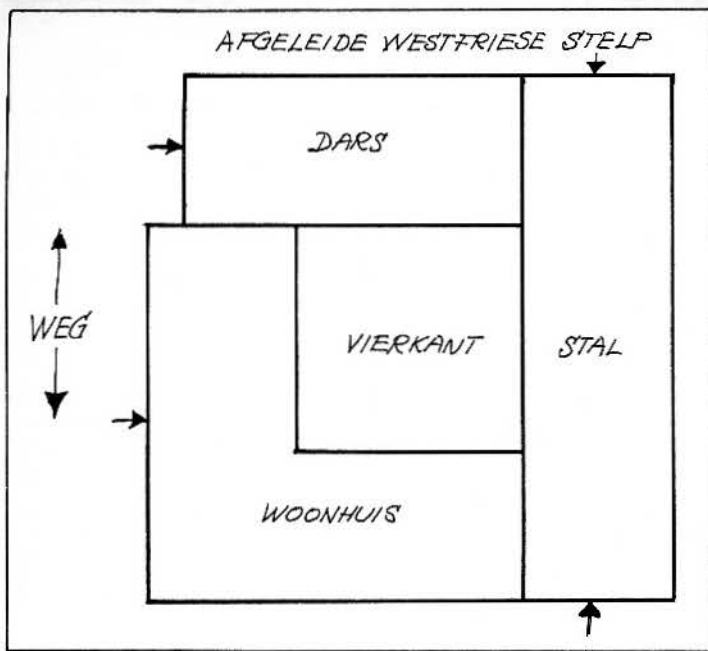
Voor ik begin aan de inventarisatie, geef ik eerst een typering van de verschillende soorten stelpen en een toelichting bij de termen uit de bouwkunst die aan de orde komen.

De Westfrieese stelp dateert uit het begin van de 17e eeuw en wordt gekenmerkt door uitbouwen. De darsdeur ligt aan de straatzijde en is teruggeplaatst. De woonkamer ligt aan de zijkant; de voordeur is (soms nog) rijk versierd en geeft (gaf) toegang tot de opkamer.

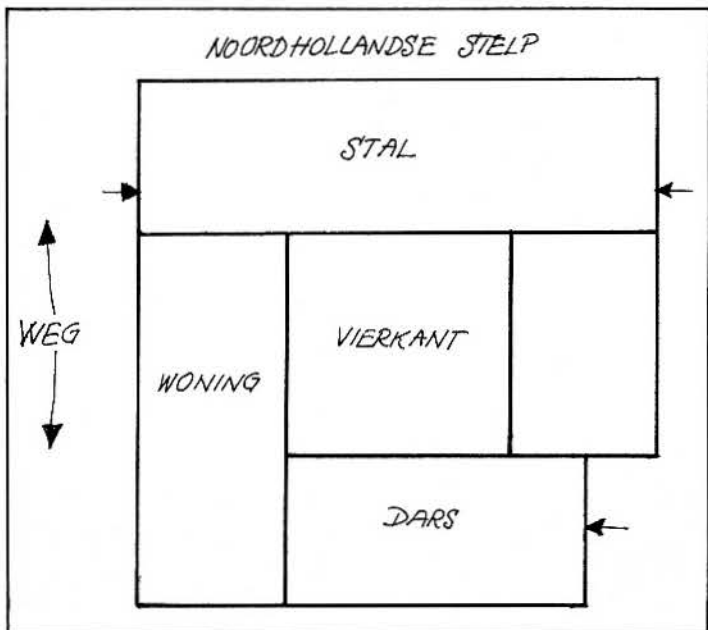

De afgeleide Westfrieese stelp dateert uit de 19e eeuw en heeft geen uitbouwen, zodat de frontgevel één lijn vormt; alleen de darsdeur is teruggeplaatst. In de vorige eeuw zijn veel Westfrieese stelpen tot dit type verbouwd.

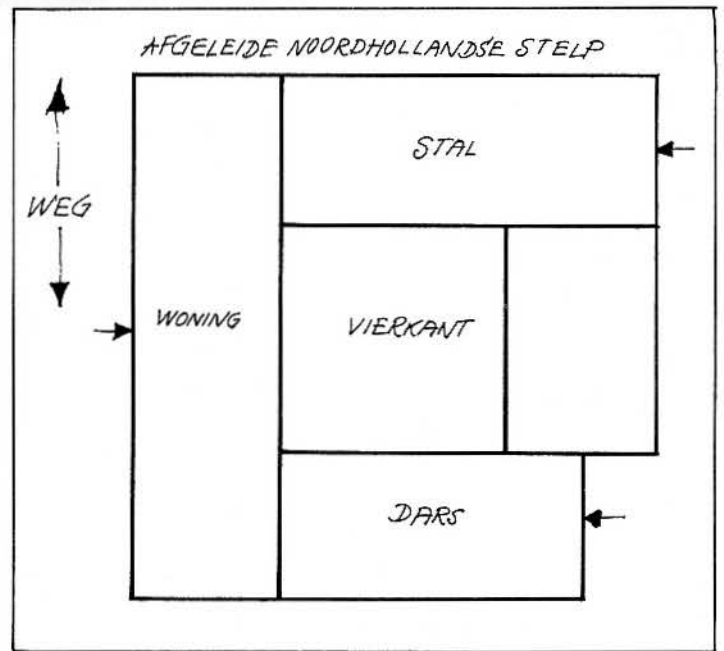
De Noordhollandse of Normaalstelp dateert uit de 17e eeuw. Men vond de gesloten frontzijde van de Westfrieze stelp niet prettig voor de bewoners (geen zicht op de straat) en draaide de stelp een kwartslag om. De woonkamer ligt nu aan de voorzijde; de voordeur komt in de koestal uit en is dus niet in het midden van de gevel geplaatst. De ingang van de dars ligt aan de achterzijde.

De afgeleide Noordhollandse stelp dateert uit de 19e eeuw, hoewel er enige voorbeelden zijn uit de 17e eeuw toen onder invloed van de Renaissance met haar hang naar symmetrie de deur in het midden werd geplaatst. Het middendeel van de frontgevel werd dan wel op stadse manier bekroond met een Renaissancegevel.

Windveer: houten rand, die oorspronkelijk diende om het riet tegen de wind te beschermen (winwering-windvering-windveer).

Makelaar: boven de nok oprijzende topgevelversiering.

Lagewand: stukje schuin dak, dat vooral bij de oudere stelpen boven de koeiekoppen aanwezig is.

Weeg : houten wand met horizontale beplanking.

Mandeur : deurtje in of naast de darsdeur.

Plint : zwart geteerde plint aan de gevel.

Kalf : bovendorpel van een deurkozijn tussen de deuropening en het bovenlicht.

Poenhoeve: gekenmerkt door: vensters met veel kleine ruitjes, hardhouten deuren en ramen, stijlloze tierelantijnen op deuren en hekken, regenton onder de goot, rieten kap met dakkapellen in fluwelen golvingen enz. De term "poenhoeve" las ik in "De stolp te kijk".

Deze inventarisatie draagt een voorlopig karakter: op de eerste plaats heb ik de achtergevels niet gezien en verder moeten de boerderijen ook binnen bekeken worden. Dit alles is zeer tijdrovend, helemaal als we er van uit gaan dat het onderzoek zich moet uitstrekken over de hele Dorpsstraat, de weg Westerblokker en alle historisch waardevolle panden in de rest van het nieuwe gebied van de gemeente Hoorn. Wie doet er mee?

Geraadpleegde literatuur:

- L. Brandts Buys "De landelijke bouwkunst in Hollands Noorderkwartier". Arnhem 1974.
- J.J. Schilstra e.a., "De stolp te kijk". Wogmeer 1978.
- H. Janse "Houten huizen". Zaltbommel 1978.

Zie voor schema de volgende pagina.

h.u.s. n.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	opmerkingen:	
1			1															1												1	lelijk gepleisterde muren	
5					1																											
7		1					1		1						1		1	1		1	1				1		1	1				
17		1																						1		1						
19						1																										
23							1																									
29		1																														
33		1						1	1															1								
37		1						1	1											1												
39		1															1									1						
51					1												1							1					1			
59						1						1																				
61						1																										
65			1					1																1								
69								1																								
71						1																										
2						1																										
4						1																										
6						1																										
12						1																										
14		1	1					1				1		1					1	1		1	1									
16						1					1					1																
20		1																1														
32	1							1	1								1									1				1		
36						1			1	1																						
58						1						1		1																		
64						1																										
70						1																										
72						1						1								1												
74		1																													1	

De nummers boven de kolommen verwijzen naar de volgende termen:

1. Westfrieze stelp
2. Afgeleide Westfrieze stelp
3. idem met uitbouw aan zijkant
4. Noordhollandse stelp
5. Afgeleide Noordhollandse stelp
6. Tuindershuis
7. idem met stelpdak
8. Spiegel in getrapte vorm
9. Spiegel met geschulpte contouren
10. Fraaie schoorsteen
11. Windveer
12. Eenvoudige makelaar
13. Bewerkte makelaar
14. Topgevel met schot in tuitvorm
15. idem in klokvorm
16. Tegelpartij in voorgevel
17. Boet

18. Lagewand
19. Weeg
20. Mandeur
21. Plint
22. Statie- of pronkdeur
23. Luikje boven darsdeur
24. Verknoeide darsdeur of dakkapel of voordeur
25. Deurpartij met pilasters
26. Geen deur aan de voorzijde
27. Zonnerakken (geen luiken!)
28. Gietijzeren paneelroosters
29. Poenhoeve
30. Lelijk verbouwd

W.J.C. Boer
 Dorpsstraat 7
 Zwaag
 tel. 02290 - 16463

CURSUS BOUWKUNST

13 oktober jongstleden ging voor de derde keer de cursus "Bouwkunst in Hoorn" van start. Ruim veertig liefhebbers hadden zich opgegeven van wie uiteraard niet alle geplaatst konden worden. Gezien deze grote belangstelling, lijkt de continuïteit van de cursus in de volgende jaren gewaarborgd. Even sloeg de cursisten de schrik om het hart toen de cursus-leider dreigde iedere week het huiswerk te overhoren. Doordat echter door middel van de stortvloed van dia's met commentaar de hoofdzaken van de architectonische kunst erin gehamerd worden, verwerft men zonder veel inspanning de kennis, die nodig is tijdens de rondwandelingen met interieurbezoek, die nog zullen volgen. Prettig is ook de grote aandacht, die de Pers heeft besteed aan deze activiteit van onze Vereniging.

J.M. Baltus

STRAATNAAMGEVING IN DE GEMEENTE HOORN 1888

De gemeentewet van 1851 geeft aan het gemeentebestuur de bevoegdheid regels vast te stellen, die de openbare orde en veiligheid binnen de gemeentegrenzen moeten bevorderen. Tot die regels behoren de verdeling van de gemeente in wijken en het bijhouden van bevolkingsregisters. Voorwaarde hiervoor is dat elk huis een eigen kenmerk heeft, dat het onderscheidt van alle andere huizen.

Wijkindeling en huisnummering

In Hoorn werd in de tweede helft van de 19e eeuw aan deze voorwaarde nauwelijks meer voldaan door de vele bouw- en sloop-activiteiten in de stad. De huizen waren niet zoals tegenwoordig genummerd per straat, met een even en een oneven kant, maar doorlopend per wijk. We zien dat in de huidige nieuwbouwwijken terugkeren, al hebben de mini-wijken nu eigen namen: Poolster, Houtzaagmolen, Hoeker, Baljuw enzovoorts.

De stad Hoorn was sinds 1852 verdeeld in zeven wijken. Je kon bijvoorbeeld wonen in wijk 1 nummer 81 (Achterstraat) of in wijk 1 nummer 128 (Kleine Oost).

De straatnaam was dus ondergeschikt aan het wijknummer.

Vanaf 1883 begonnen de wijkmeesters, die waren belast met het toezicht over de wijken en het bijhouden van de bevolkingsregisters, in brieven aan B en W te klagen over de verwarring die in de huisnummering was ontstaan "door het wegbreken van oude gebouwen, het plaatsen van nieuwe huizen en het tot één brengen van sommige percelen". Het College wilde echter het gehele probleem van de wijkverdeling, straatnaamgeving en huisnummering in één keer aanpakken. Het belangrijkste besluit werd genomen door de gemeenteraad in haar vergadering van 9 september 1889, namelijk de vaststelling van de "Verordening op de verdeling der gemeente, de nummering der percelen en de verhuizingen binnen de gemeente", die de oude verordening van 1852 moest vervangen. De gemeente werd in twaalf wijken verdeeld; de uitwerking daarvan liet de raad over aan B en W, die de nieuwe indeling publiceerden in het gemeenteverslag over 1890.

Artikel 5 van de verordening is van groot belang, omdat daarin werd vastgelegd dat de huizen voortaan niet meer per wijk, maar per straat zouden worden genummerd: "De nummering der percelen zal in den regel zijn straatsgewijze, en wel in dier voege, dat de even nummers aan de rechter-, en de oneven nummers aan de linkerzijde komen. Ter bepaling wat

de rechterzijde is, bewege men zich van het zuiden der gemeente naar het noorden en van het westen naar het oosten." Uitgezonderd hiervan waren o.a. pleinen, zoals de Rode Steen en het Kerkplein, die een doorlopende nummering kregen.

De verordening had tot gevolg dat er nieuwe straatnaam- en huisnummerbordjes in de stad moesten worden aangebracht. Het verven van de straatnaambordjes werd op 27 juli 1887 gegund aan J. Kroon voor de som van f 23,-- per 100 stuks. Een jaar later kreeg de timmerman Van den Berg opdracht de bordjes aan te brengen. De nummering van de percelen, een gigantisch karwei, werd in september 1889 gegund aan H. Storm en W. Opmeer voor de som van f 6,90 per 100 percelen.

Straatnaamgeving

Dan stelde de raad op 22 mei 1888 een officiële "lijst der namen van straten, stegen, pleinen, enzovoorts" in de gemeente Hoorn vast. B en W waren in hun voorstel uitgegaan van de namen die voorkwamen op de kaart van de stad, opgemeten in 1823 door S.P. van Diggelen, landmeter bij het kadaster (de Archiefdienst bewaart een kopie uit 1832, vervaardigd door de Hoornse stadsarchitect J. van der Horst).

De kaart leverde een lijst op met 136 namen, waarvan de meeste, sommige met een kleine wijziging van de spelling, door B en W in hun voorstel aan de Raad werden gehandhaafd. Bovendien werden een aantal nieuwe namen voorgesteld voor pas aangelegde straten en wegen.

De raadsleden Winkel en Van Buren Lensinck dienden schriftelijk enkele alternatieve straatnamen in, vooral met het doel een aantal helden uit de Hoornse historie te eren. Daarbij maakte Winkel het wel erg bont: het Kleine Oost moest naar zijn idee vernoemd worden naar Cornelis Dirkszoon, de Korenmarkt zou Jan Haringstraat moeten heten, de Nieuwendam: W.C. Schoutengracht, de Veermanskade: Lioornekade, het Hoofd: Bontekoegracht en de Italiaanse Zeedijk: Merensstraat, om een paar van de ergste voorbeelden te noemen.

Gelukkig bleef de meerderheid van de Raad nuchter en handhaafde de historisch gegroeide straatnamen voor het grootste

gedeelte. Daarentegen werd het voorstel van Van Buren Lensinck om de Jodenstraat volgens de traditie weer "t Jeudje" te gaan noemen door de Raad wél aanvaard. Zijn gedachte om de Brouwerijsteeg om te dopen in "Vrijerssteeg" ging de Raad echter te ver.

In de hierna volgende lijst is de spelling uit het officiële raadsverslag overgenomen. Een aantal straatnamen is sindsdien stilzwijgend gemoderniseerd: Grote Oost/Grote Oost, Vischmarkt/Vismarkt enzovoorts.

Merkwaardig is dat men spreekt over de Ooster- en Wester St. Jansteeg, terwijl de naam daarna, bijvoorbeeld in de lijst van 1890, weer gespeld wordt als St. Jansteeg. Ons Munnickenveld wordt in het officiële raadsbesluit gespeld als Munnickenveld; zelfs Klaas van Voorst, die in het 5e deel van zijn kroniek twee straatnaamlijsten heeft opgenomen, gebruikt geen c in deze naam: "Monnik(k)eveld".

Gonnet spelt de naam in de index van zijn inventaris van het oud-archief van de stad Hoorn ook als Munnickenveld. De index verwijst naar 22 charters uit de periode 1587-1746, waarin de naam voorkomt. In de 20 charters uit 1587 wordt de naam konsekwent gespeld als "Monickevelt". De spelling uit 1746 komt het dichtste bij die we tegenwoordig aanhouden, op de laatste t na: "Munnickenveldt". Het veeïdelige, in 1882 begonnen maar nog altijd niet voltooide Woordenboek der Nederlandsche

Taal geeft als spellingvarianten van monnik o.a. monnic, monic, munic en munnik. Ik vind de huidige - dus niet-officiële - spelling "Munnickenveld" het fraaiste en laat het verder maar over aan de neerlandici en aan de straatnaamcommissie.

De namen van een aantal buiten de stadswallen gelegen wegen zijn niet officieel door de Raad vastgesteld, hoewel ze wel voorkomen in de wijkindeling van 1890. Dat zijn onder meer het Pelmolpad, het Keern, de Koepoortsweg, de Twee- en Drieboomlaan en de Veenenlaan.

Behalve de in onderstaande lijst tussen haakjes genoemde zijn ook de volgende straatnamen, die voorkomen op de kaart van 1823, bij hetzelfde raadsbesluit vervallen verklaard:

Langewagensteeg, Gouweringsteeg, Bogaardsteeg, Vinkebuurt, 't Achterommetje, Pieter de poepsteeg, St. Klaassteeg, Keizerinnesteeg, Ottersteeg en de Zak.

Omdat de gemeente in het raadsbesluit de nummering van de kaart van 1823 (136 namen) heeft aangehouden, heb ik de officieel vastgestelde namen een nieuwe nummering gegeven: in totaal 119. Bij de publikatie van de na 1888 vastgestelde namen zal ik deze eigen nummering voortzetten.

Leo Hoogeveen

STRAATNAMENLIJST VAN DE GEMEENTE HOORN

Namen van straten, stegen, pleinen, wegen, havens, bruggen, wijken, parken, plantsoenen enzovoorts, die sinds 1888 officieel door de gemeenteraad zijn vastgesteld (tussen haakjes de oude, vervallen verklaarde straatnamen of de omschrijving van nieuw aangelegde straten).

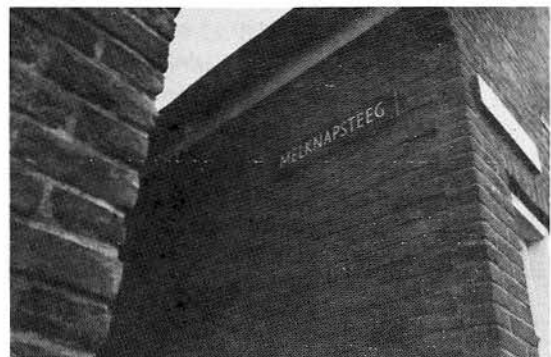
Raadsbesluit 22 mei 1888 nummer 6.

1. Noorder Veemarkt (Bullemarkt, Koemarkt)
2. Scharloo (Haantjessluis)
3. Hooge Vest (Hogevest)
4. Vale Hen (Onder de Hogevest, Molenwerf)
5. Dubbele Buurt (Varkens Markt, Dubbele Buurt)
6. Wester St. Jansteeg (St. Jansteeg)
7. Smelterssteeg (Smeltersteeg)
8. Slijksteeg
9. Kleine Noord
10. Turfsteeg
11. Noorderkerksteeg
12. Ooster St. Jansteeg (St. Jansteeg)
13. Veemarkt (Achter de Vrouwekerk, 't Wijdtje)
14. Noorderstraat (Achter de Vest)
15. Koepoortsplein (Achter de Vest)
16. Achter de Vest
17. Baanstraat
18. Mosterdsteeg
19. Dal (Den Dal)
20. Spoorstraat (Overtoom, Hoedemakerssteeg en de nieuw aangelegde straat tot het plein van het station)

Kleine Noord

- 21. Munnikenveld n.z., Munnikenveld z.z. ('t Munnikenveld)
- 22. Leliestraat
- 23. Nieuwland o.z., Nieuwland w.z. ('t Nieuwland)
- 24. Achterstraat
- 25. Gedempte Turfhaven (Martelaarsgragje, Turfhaven voor zover gedempt)
- 26. Onder de Boompjes
- 27. Pakhuissteeg Onder de Boompjes
 hoek Pakhuissteeg
- 28. 't Buurtje
- 29. 't Jeudje (Jodestraat)
- 30. 't Watertje
- 31. Schellinkhoutersteeg
- 32. Kleine Oost (Klijn Oost)
- 33. het ABC
- 34. Zoutkeetsteeg (Dwarskarperkuil)
- 35. Binnenluiendijk (Binneluiendijk)
- 36. Oude Doelenkade (Oude Doelestraat, Veermanskaai)
- 37. Mallegomsteeg (Malleglampsteeg)
- 38. Lindestraat (Lindegracht)
- 39. Korenmarkt (Koormarkt)
- 40. Nieuwendam
- 41. Veermanskade (Veermanskaai)
- 42. Hoofd (Aan het Hoofd)
- 43. Brouwerijsteeg
- 44. Jan Haringsteeg (nieuw aangelegde steeg, lopende van de Italiaanse Zeedijk naar Achter op 't Zand, ter plaatse van de voor enkele jaren gesloopte bierbrouwerij)
- 45. Melknapsteeg (gedeeltelijk Melknapsteeg aan Dijk)
- 46. Foreestesteegje
- 47. Pompsteeg (gedeeltelijk Pompsteeg aan Dijk)
- 48. Bottersteeg
- 49. Italiaansche Zeedijk
- 50. Achter op 't Zand
- 51. Vijzelstraat (Korte Vijzelstraat, Lange Vijzelstraat)
- 52. Vischmarkt
- 53. Bierkade (Lindegracht)
- 54. Appelhaven
- 55. Gedempte Appelhaven (Appelhaven)
- 56. Slapershaven
- 57. Hanekamsteeg (Haneklamsteeg)
- 58. Oosterkerksteeg
- 59. Wijdebrugsteeg
- 60. Bottelsteeg
- 61. Appelsteeg
- 62. Groote Havensteeg
- 63. Kleine Havensteeg (Klijne Havensteeg)
- 64. Wijdesteeg (Wije steeg)
- 65. Paardesteeg
- 66. West
- 67. Proostensteeg (gedeeltelijk Proostensteeg aan Dijk)
- 68. De Kuil
- 69. Westerdijk
- 70. Gelderschesteeg (gedeeltelijk Gelderschesteeg aan Dijk)
- 71. Nieuwsteeg (Smalle Nieuwsteeg, Nieuwsteeg aan Dijk, Nieuwsteeg, Korte Nieuwsteeg)
- 72. Jan van Neksteeg
- 73. Gortsteeg (gedeeltelijk Gortsteeg aan dijk)
- 74. Molsteeg
- 75. Breed (gedeeltelijk Smerighorn)
- 76. Achterom
- 77. Groote Noord (Oude Noord)
- 78. Nieuwe Noord
- 79. 't Glop
- 80. Kerksteeg
- 81. Duinsteeg (gedeeltelijk Korte Duinsteeg)
- 82. Turfhaven
- 83. Ramen (De Ramen)
- 84. Arminiaansche Glop
- 85. Kruisstraat
- 86. Gouw (De Gouw)

Melknapsteeg

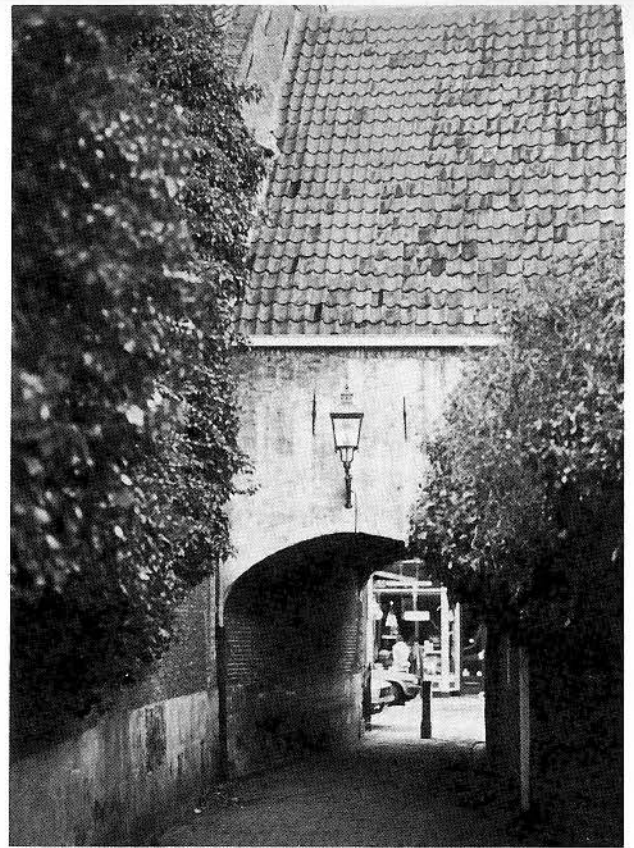

Achterom
hoek Breed

87. Korte Achterstraat
88. Muntstraat
89. Nieuwstraat
90. Wisselstraat
91. het Klooster
92. Kerkplein (Achter de kerk, Voor de kerk)
93. Kerkstraat
94. Warmoesstraat
95. Pieterseliesteeg (Peterceliesteeg)
96. Hoogesteeg
97. Trommelstraat
98. Schoolsteeg
99. Breestraat
100. Peperstraat
101. Gravenstraat
102. Gasfabrieksteeg (Aschhoop)
103. Kleine Melknapsteeg (Kleine Melknapsteegje)
104. Gerritsland
105. Jeroenensteeg (Jeronesteeg)
106. Bagijnensteeg (Bagijnesteeg)
107. de Zon (Slapershaven)
108. Groote Oost ('t Groote Oost)
109. Roodesteen of Kaasmarkt
110. Baadland
111. Modderbakken
112. Venidse
113. Visscherseiland
114. Stationsweg (toegangsweg van het Keern tot het voorplein van het station)
115. Stationslaan (buitensingel van het Keern tot de Koepoortsbrug)
116. Noorderplantsoen (plantsoen van het Keern tot de Koepoortsbrug)
117. Oosterplantsoen (plantsoen van de Koepoortsbrug tot de Oosterpoort)
118. Zuiderplantsoen (plantsoen van de Oosterpoort tot de Zeesluis)
119. Westerplantsoen (plantsoen van het Hoofd tot het Keern)

Wisselstraat

(wordt vervolgd)

Aan 't Bestuur van "Oud-Hoorn"
en de redactie van 't kwartaalblad
te Hoorn

Hoorn, 26 juni 1980

Mijne Heren,

Uw "kwartaalblad" is 'n genoeg om te lezen! dat had ik willen zeggen zaterdag op uw jaarvergadering, maar helaas kon ik niet aanwezig zijn, zo min als ik ooit op donderdagavond kan komen, dus daarom schriftelijk mijn waardering!

De artikelen over vroegere tijden, oude gebouwen en oude zeden zijn erg interessant en de verslagen van de werkgroep stimulerend. Hopelijk vind ik nog 'ns gelegenheid in 'n werkgroep over de historie van 't Munnickenveld te zitten.

Het artikel van de Heer L. Hoogeveen in 't laatste blad is mij uit 't hart gegrepen: geboren op één van de mooiste plekken van de Amsterdamse grachten en in hart en nieren 'n Amsterdamse, brak de mentaliteitsaftakeling mij dermate op dat ik 18 jaar terug mijn heil in Hoorn zocht.

Wonend in 'n herbouwd huis, waarvan de spanten nog van eeuwenoud scheepshout bestaan, tegenover 't Claes Stapelhofje, kon ik de eerste jaren mijn geluk niet op!

Maar eilacie, wij moeten hier de laatste jaren 3 nachten per week grotendeels van onze nachtrust opofferen aan 't lawaai en de vernielzucht van dronken cafégangsters.

't Belang van Hoornse binnenstad-bewoners wordt opgeofferd aan de belangen van horecahouders en winkeliers, dit met de agressie voortkomend uit 'n overmatig gemotoriseerd verkeer, doet de mentaliteit van de stad achteruit hollen.

Wat jammer toch, wat jammer! Ik ben 't dus helemaal met de Heer Hoogeveen eens! Maar nogmaals: als Uw kwartaalblad dit gehalte blijft houden, wacht ons nog vele leerrijke en aangename uren!

Hartelijk dank.

(w.g.) Th. van Balen
Munnickenveld 10
1621 HM Hoorn.

CHRONIJK VAN KLAAS VAN VOORST

KLAAS VAN VOORST AAN HET FRONT TEGEN HET ORANJECORPS (SLOT)

In de aanvang van 1787 hebben de Patriotten in Hoorn - zoals in het voorgaande is gebleken - behoorlijk wat invloed: een - zij het geringe - meerderheid in de vroedschap, een illuster gezelschap voor wapenhandel onder de zinspreuk "Voor Vaderlandt en Vrijheidt" en een machtspositie in de schutterij, waar de compagniën van Jacob Binkhorst en C.P. Boon als patriottisch gelden. Daar tegenover maart het corps "Tot Nut van Hoorn's Burgerij" aan de kant van Oranje. En dan wordt het 8 maart, de 39ste verjaardag van stadhouder Willem V, die het gezag van Pruisische bajonetten achter zich heeft, dank zij prinses Willemijn, zijn vrouw, de zuster van Koning Friedrich Wilhelm II.

Tegen de bange verwachting van kroniekschrijver Klaas van Voorst in, verloopt de dag vrijwel rimpelloos, maar zo zal het niet blijven. Voor de Oranjegetrouwen is feitelijk één man de gebeten hond: "de knecht of Bode van het gewettigd genootschap" (en Klaas bedoelt: dat van de Patriotten) Jan Meijer. Hij woont aan de oostzijde "van het Oude Noord, 8 à 9 huizen van de Koemarkt, daar waar een wielkje in de voorgevelstaat, doende aldaar een houtwinkel", aan het tegenwoordige Kleine Noord dus. Meijer zal het er wel naar gemaakt hebben (hij was volgens Van Voorst "ook zoo mak niet") en is al eerder vanwege de "directeurs" van het Oranjecorps aangevallen. Hij mag eerst niet langer meer krijgshaftig met de sabel opzij door de stad lopen en later wordt hij "omcingeld en ontdaan van zijn swarte cocarde", het insigne dat de patriotten op de hoed droegen. Na de 8ste maart meldt Van Voorst grote "zamenrottingen op de Rode Steen"; bij 't Hooft dringt veel schippersvolk op Jan Meijer aan, die ook door allerlei vrouwlieden krijsend wordt nagezeten als hij naar huis vlucht. Uit voorzorg wordende twee compagniën burgers, die in de brandwagt lagen, in de wapenen geroepen.

Klaas rukt op

Maandag 12 maart: er worden tenminste 9 Ruijten ingegoooid bij burgemeester Nanning van Foreest aan de Roode Steen en ook bij zes andere huizen van Patriotten moeten de glazen er aan geloven. En in de avond van 14 maart wordt dan het huis van Meijer aangevallen. Eerst worden ook daar de ruiten ingegoooid en vervolgens komt er een "geweldig anval": vanaf de hoek van de St. Janssteeg tegenover Meijer vliegen de kogels uit de snaphanen van het Oranjecorps en Meijer, inmiddels naar boven getireerd beantwoordt dat "met het werpen van eenige handgranaten".

Het lijkt allemaal flodderwerk te blijven, maar de stad raakt toch in "grootte confusie en ontsteltenis".

Een deel van de compagnie van Jacob Binkhorst - "waar ik, Klaas van Voorst, mede als onderofficier bij was" - spoedt zich langs het Noord naar het aangevallen huis.

Het schieten is dan over, maar er is een menigte samengedromd. "Wij deede dit volk uijtmalkander en vandaar wegruijmen en bezetten doen 't hujs met onze manschappen". "Wij vernamen dat de ergste oproermakers op onze aankomst de vlugt hadden genomen na de Koemarkt en Agter de vest, daar wij haar doen ook nog geduurig hoorden schieten, met verscheijden schooten tegelijk. Doen lieten wij onze schutters, die alle met 't front na de (Noorder)poort stonden en met losse patroonen geladen waren ook afschieten, om te laten hooren dat wij daar waren en ook schieten konden, en ook om onze manschappen weer met scherp te doen laden, gelijk doen ook geschiede, behalve van eenige onzer schutters, die het volstrekt weijgerden om met scherp te laden", aldus Van Voorst, die de situatie "waarlijk gevaarlijk genoeg" noemde.

Rondom liep er namelijk veel volk met geweren en er was dus kans "om van vooren van agteren of door een van de steegen onverwagt overvallen te worden eer wij er door de donderheid iets van gezien of gemerkt hadden". De compagnie bezet dan ook beide stegen met enige manschappen, en de halve sterkte wordt met het front naar de Noorderkerk geplaatst. Dan blijft er nog maar een handjevol beschikbaar van "onze compagnie die zelfs al te voren weijnig in manschap was, want toen wij daar kwamen, hadden we maar 65 man en zijn nog verscheidene stil weggegaan of gedeserteert". Van de officieren waren er niet anders als de capt. Binkhorst en onze vaendrik W.N. Crap Hellingman en de onderofficieren A. Best, Klaas Brebaart, mijn persoon en Jan Spaarkogel Jz. En nu waren wij op de zijde en van agteren wel eenigszins gedekt,

maar van voren na de Koemarkt, waar wel 't meeste gevaar scheen te zijn, niet het minst".

Een groot licht

Spaarkogel wordt dan ook naar het stadhuis gestuurd om versterking, opdat met name "de compagnie van capt. Boon tot ons mogt opmarscheeren".

Er gebeurt niets. Dan "zagen wij van heel verre iets tot ons komen naderen langs het Noordt, van een groot licht verzeldt.

Wij konden er eerst niet van opmaken wat of dit mogt wezen", maar het blijkt de stadsbode Juriaan Spaarkogel, met twee officieren en twee schutters "met een of twee veel licht gevende flambouwen".

Voor het huis van Meijer leest de bode een publicatie voor "behelzend in substantie, dat elk en een iegelijk zich stil en behoorlijk moet gedragen en zoo iemand iets had in te brengen ten lasten van Jan Meijer, zig de volgende morgen om tien uren moet vervoegen ter kamer van Heeren Burgemeesteren. Vervolgens keerde de commissie weder in deselfde order na het Stadhuys terug".

Na een uur kwam dan eindelijk de compagnie Boon opmarcheren en zich bij de Noorderkerk posteren. Vervolgens verschenen er twee directeuren of overlieden van het Oranjecorps - Frederik van Zanten, baas-loodgieter en leijdekker en Aris Kuijper, een baas verwer en glasemaker - "die vast en secuur toeseijden en verseekerden, dat van hare onderhorige manschappen al het geweer was geborgen, opgepakt en welbezorgt en dat zij wel dorsten versekeren dat haar volk geen meer kwaadt zouden doen".

Heel gewillig

Dat zag er braaf uit, maar toch werd besloten op de hoek van het Noordt tegen de Koemarkt een voorpost te plaatsen. "Voor die gevaarlijke post werd ik gevraagd of ik met 6 à 7 man die zelfs wilden meegaan die hoek zou gaan innemen en bezetten, hetwelk ik als onderofficier", schrijft Van Voorst, "aanstonds heel gewillig, zonder aarzelen of de minste vrees aannam. Maar ik vraagde aan de capt. wat orders of ik mee kreeg zoo mijn met die manschappen daar iets mogt overkomen, en kreeg ik order dat wij zooveel wij konden mosten toezien en opletten of wij daar ook eenig onraat of zamenscholingen van manschappen konden ontdekken en zoo zulks zoo was en dat die op ons afkwamen, haar toe te roepen en haar te waarschuwen, en zoo zij egter aandrongen of op ons of de comp.vuur gaven, dan ook op haar te laten inschieten en zoo zij ons te veel of te magtig waren, dan al charceerende

na de comp. terug te komen. Waarop ik voor het front gaande riep, wie met mijn vrijwillig gaan wilden na de Koemarkt om daar als een voorpost de wagt te houden, waarop aanstonds de volgende personen uijttraden: Jacobus Wiedema, Evert Stieltjes, Johannes Siewerts, Willem Lindeman, Frans Feller, Corn. Reijtijes en J. Fransman.

Het was vrij donker waardoor wij niet ver konden zien, maar tegen de Vest aan passeerde geduurig volk. We konden ze niet onderscheijden of kennen. Hier nu zoo al een poos gestaan hebbende, ging ik alleen met 't geweer in de arm eens in donker wat voort loopen langs de zijde van de herberg de Roskam (daar wij op die hoek stonden) tot agter verbij de stal en tot nabij het brugtje aan het endt van de koemarkt. Ik zag daar wel veel volk heen en weer lopen, maar meer ook niet.

Gansch niet veijlig

Ik keerde schielijk weerom en bij mijn post terug, zijde mijn volk dat zij onderwjl ontdekt hadden en klaar gezien, dat op de andere hoek, schuijns tegen ons over, bij de herberg het Wapen van Westvrieslandt verscheijden gewapende manschappen in het donker stonden, zoodat wij daar gansch niet veijlig waren: zij konden onverwagt wel eens op ons instuiven en schieten ons onder de voet". Het volk wilde dat Van Voorst bij de comp. zou gaan vragen om ook op de hoek bij het Wapen een post van 'n man of zes te plaatsen.

Buurman Siewerts, de zilversmid, zou zolang het gevel, "mijn commissie", waarnemen. Helaas: Van Voorst kreeg bij capt. Binkhorst geen versterking los, want die was al zo "zober genoeg van goede schutters voorzien, dat hij niet weijnig verleegen zou weezen als er onverhoopt werkelijk onraat mogt voorvallen".

Erger was evenwel, dat intussen "een van die oproerige van bij het Wapen, met zijn geweer op schouder, dicht bij de huizen langs - tot wat eijnde of met wat oogmerk weet ik niet - door den donker niet gezien of gemerkt door de voorpost, daar al nevens of voorbij was, toen hij pas werd waargenomen".

Vier man gingen er op af, "en doen zij zagen dat hij geweer had en daarmee op haar aanleijde, doen wilde zij hem vatten, dog dat mislukte, maar grepen hem doe andermaal en ook zijn geweer, dat hij niet los wilde laten en zij daar met geweld aan trekkende, viel hij voorover en met die val gingen ook diegene die er aan trokken voorover op de straat. Dit ging tevens verzeldt met vrij wat geraad, geschreeuw en gevloek, zodat men bij de compt. dacht dat Van Voorst met zijn bijhebbende manschap op die post wierdt

overrompelt en aangevallen, waarop zij, door dit haar verbaast makende sterk gerugt, uijt onze compagnie (met of zonder order, dat weet ik niet) aanstonds hadden losgebrand en geschooten, dog door of in deze Confusie heel onvoorzigtig, wijl zij veel met scherp gelaaden hadden en niet regt wisten wat of hoe het was, daar ook aan de ander kant eenige oproerige en helpers van deze knaap (zooals doen gezeijdt wierdt) ook op ons losbrande en van haar geschooten is, schoon dat ik bekennen moet van dien kant geen schieten gezien te hebben, maar door andere is dit verzeekerd geworden zoodat wij dan tusschen twee vuren in waren. Dog altoos Lof en dank zij de Goede Goddelijke Voorzichtigheid en Genade die ons doen zoo wonderbaarlijk beschermde en bewaarde, dat wij niet alle doodt geschooten of erg gekwetst zijn geworden".

'n Brave makker

Neen, maar er was wel degelijk iemand geraakt door klaarblijkelijk eigen vuur. Van Voorst, op de terugweg van zijn vergeefse missie om bijstand "zag dat er digt bij mij, op een voet of 10, een man staan bleef, omtrent voor de smit aan de oostzijde. Meteen hoorde ik het geweldig schieten uijt onze comp. en zag dat die man ook neerviel. In 't zelfde oogenblik nam ik eijlings de vlugt, eerst voor in de smit zijn travalie en kort er na op de stoep van een pakhuijs, roepende geduurig aan 't volk van de comp.: niet schieten, mannen, niet meer schieten, en dat hieuw doe, maar wat laat, ook op. Nu wist ik nog geheel niet wat man of daar zoo digt bij mij neergevallen was en ook leggen bleef (ik zelf had ook eenige spatten van 't kruijt op zij van mijn weezen gekregen, en naderhand vonden we ook wat kruijt in mijn overrok).

Weer bij mijn comp. komende vindt ik hier elk heel confuus en ontsteldt, want zij zagen nu wel dat zij met schieten wat al te haastig geweest hadden. Zoo gauw als de capt. mij zag, verzogt of vroeg hij mijn of ik hem ook een glas Jenever kon bezorgen, daar hij heel ontstelt was. Ik zeijde mogelijk ja, en liep een huijs of 4 aan de westzijde bij den wijnkoper B. Schermer, waar ik de bovendeur, die aan stondt, opende en vroeg zij mijn voor de capt. ook een goet glas met Jenever konden geven, 't welk mijn ook schielijk gegeven zijnde ik bij de Capt. bragt, die doen daar van en verscheidene andere ook wat gebruikten. Ik voor mijn was weinig of niet ontstelt; de doen gevangen genomen knaap was eenen Jan Babtist, een metzelaarsknegt. Hij wierdt overgebragt

na de comp. van capt. Boon met verzoek dat zij daar op hem passen en bewaren zouden". Achteraf zou blijken dat zij "aldaar geen acht genoeg op hem hadden geslagen" en dat hij ontsnapt was.

En nu pas, de jenever achter de kiezen "gingen wij bezien wie de man was die op straat lag. Wij ontdekten dat het een van mijn brave makkers was, een van de 7 die met mijn op de voorpost gestaan had: Willem Lindeman, een timmersmansbaas en woonende op 't Agterom, digt agter mijn huijs. Hij was droevig erg geschooten en getroffen even onder of op zij van de knie in zijn linkerbeen. Hij bloede vreeselijk sterk." Op dat punt van zijn overigens zo uitvoerig en gedetailleerd verslag gaat Klaas van Voorst er gemakshalve maar stilzwijgend aan voorbij, dat men de brave makker Lindeman zo lang op straat had laten liggen, dat hij zoal niet bijna doodgebloed dan toch door bloedverlies danig verzwakt moet zijn geweest. Het einde wordt in een enkele regel afgedaan: "zoo hij thuijs zijnde geduurig koortsen er bij komende 4 weken daarna is komen te overlijden, nalatende een weduwe met 5 kleijne kinderen, waarlijk een heel droevig en moejelijk ongeluk". Zegt u dat wel.

'n Rantzoen Jenever

Van Voorst keert maar direct terug tot de orde van de dag. Na de dwaze paniekschietpartij tussen tien uur en half elf was de rust nog niet weergekeerd. Om half twaalf "ging ik nog eens schielijk na mijn huijs in den donker door veel volk. Op 't Breedt en 't Noordt was het vol menschen tot de Noorderkerk aan toe, meer vrouwvolk als mansvolk, maar ik ben er gelukkig door gekomen. Op de sluijters van de Noorderpoort wierdt egter nog meer dan eens met scherp geschooten, zoodat ze de sleutels lieten vallen". De schutters bleven die nacht in de wapenen en voor degenen "die honger hadt werd op een pothuijs broodt en kaas klaar gezet 't welk ook door veele heel greetig gezogt en gebruikct wierdt en kregen wij doen een Rantzoen Jenever toe 't geen onze burgers ook weer veel moet in 't Lijf gaf, want veele, gelijk als ik ook, hadde zedert 's middags geen eeten geproeft".

"Was het doen daar maar bij gebleven", verzucht Klaas vervolgens, maar "het Losbandig hollende paart was nog niet vast in den toom".

Op 15 maart te tien uur vergaderen "de oproerige en misnoegden" Agter de Vest, waar wel 10 tot 12 hondert mensen bijeenkomen en in optocht door de stad naar het stadhuis aan de Rode Steen trekken. Daar legt een deputatie, bestaande uit de reeds genoemde Van Zanten, Jan van Benthem, een gewezen militair, thans

winkelier in potten en pannen en Hendrik Tinkelenberg, baas verwer en glasemaker, bij het stadsbestuur drie eisen op tafel: "Jan Meijer most ten ewigen dage gebannen worden uijt deze Stadt en zijne Jurisdiction", Jan Babtist, die nu weer bij een diender vast zat, moest losgelaten worden en de beide exercitiegenootschappen dienden te worden ontbonden, zowel het patriottencorps, Van Voorst's oogappel, als het Oranjecorps van de "oproerige". "Die drie Eijssen (hoe onbillijk ook) werden door de Heeren Burgemeesteren geaccordeerd". Luid "Hoezee" roepend trok de menigte vervolgens de stad door, Jan Babtist in triomf met zich voerend.

Bombardier

Nog bijna hoorbaar tandenknersend ziet Van Voorst dit aan en hij betreurt diep de partijschap die vervolgens de stad nog lang zal teisteren, ook al neemt het hoger gezag, door het stadsbestuur reeds een dag later (men reist er vrijdag 16 maart voor naar Den Haag) te hulp geroepen, spoedig wraak voor de geleden nederlaag.

Een week nadien, 23 maart, doen de autoriteiten, de gecommiteerde raden van het Noorderkwartier, hun intocht te Hoorn met een fikse gewapende macht (Van Voorst noemt 4 comp. infanterie, 2 comp. cavalerie, enige artilleristen, 1 bombardier, 10 cannoniers en 2 stuks sware cannonen). Zeven aanvoerders van de "oproerigen" worden opgepakt, verhoord en ingesloten: Van Benthem, Van Zanten, Tinkelenberg, Kuijper, alsmede Herman Suurman, baas timmerman, Herman Beek, baas metzelaar en Hendrik Biman, metzelaarsknegt. Ze zullen pas vier maanden later worden vrijgelaten, en dan is ook het genootschap "Voor Vaderlandt en Vrijheidt" weer in volle glorie hersteld. En daarmee laten we hier voorlopig de kroniek van Klaas van Voorst, horlogemaker aan het Noordt, terugkeren naar het stedelijk archief in de kluis aan de Nieuwesteen. Nog veel meer heeft hij uitvoerig beschreven, maar de serie exerpten kan hier moeilijk eindeloos, lepel voor lepel worden voortgezet. En een mens wil ook wel weer eens wat anders.

J. Onstenk

DE OOSTERKERK

In het Informatiebulletin van de Stichting Oosterkerk Hoorn van mei 1980 heeft u kunnen lezen over de acties rond de gebrandschilderde ramen.

Inmiddels is hierin weer wat schot gekomen, dankzij gulle giften van o.a. de donateurs. Het oude, grote raam, dat nog steeds in het kruiswerk van de kerk aanwezig was, zal worden gerestaureerd; het nieuwe, door W. v. Duin geschonken raam, is in het koor aangebracht; een derde raam wordt momenteel gemaakt: het is het raam Enkhuizen, voorstellende de Enkhuizer stedenmaagd, houdende het wapen van die stad; terzijde een visser en zijn vrouw en verder enig toepasselijk bijwerk. Een copie van het oorspronkelijke raam wordt nu in Haarlem vervaardigd en zal te zijner tijd in het schip van de Oosterkerk worden aangebracht.

Het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap, eigenares van enkele ramen, nu in het Rijksmuseum te Amsterdam, heeft toegezegd dat een van die ramen aan de kerk ter beschikking zal worden gesteld. De formaliteiten zullen nog wel enige tijd in beslag nemen, maar de Stichting Oosterkerk is uiteraard erg verheugd over dit resultaat.

In het Informatiebulletin van september 1979 stond een afbeelding van de voorgevel van de Oosterkerk, een tekening uit de vorige eeuw. Het geeft een uitstekend beeld van de fraaiheid van die gevel, met name door de twee grote

ramen met natuurstenen tracering.

In de loop van de vorige eeuw werden zij dichtgemetseld en het natuursteen is verdwenen. Een akelige blinde gevel bleef over. Maar gelukkig: deze twee ramen zullen weer in oude luister worden hersteld.

In juli 1980 werd het hoogste punt bereikt; inmiddels is de toren van de kerk voltooid. Koor en kruiswerk zijn aan de buitenkant gereed. De stucadoor is van binnen begonnen met het pleisterwerk, maar dit werk is enigszins vertraagd, door de vochtigheid van de muren. Na het aanbrengen van Na het aanbrengen van een proeflaag zal worden bekeken of de definitieve laag kan worden aangebracht.

Aan het schip van de kerk wordt hard gewerkt. Het gewelf in het koor is prachtig blauw geworden; hierop steken de vergulde zon en maan sterk af. De voorgevel is nog een probleem. Besloten is dat er niet wordt opgelapt: er wordt keurig gerestaureerd; Het Stichtingsbestuur is van plan te zijner tijd een loden koker in een van de muren te laten in metselen met daarin o.a. alle correspondentie en fotomateriaal over de restauratie en de donateursadministratie. Over vele jaren, bij een nieuwe restauratie, kunnen de mensen van dan zien en lezen, wat er nu aan de restauratie wordt gedaan.

J. Dijkstra

STADSBEELD restauraties - wijzigingen - verval

Achterom 2-4 (monument)	- Restauratie binnen afzienbare tijd van start.
Achterom 15 (monument)	- (St. Josefhuis) Sluiting bejaardenhuis dreigt.
Gedempte Appelhaven 72	- Wordt verbouwd.
Gedempte Appelhaven 2 (beeldbepalend)	- (Koetshuis) Ondanks acties is behoud onzeker.
Grote Noord 77 (beeldbepalend)	- Interieur gewijzigd; tuin volledig bij de winkelruimte getrokken.
Grote Noord 85 (monument)	- (Van Vuuren) Voormalige geheel verbouwde apotheek thans weer te koop.
Grote Oost (monumenten)	- Diverse panden opgeknapt.
Kerkplein: Grote Kerk (beeldbepalend)	- Toren (gemeente-eigendom) wordt opgeknapt.
Kerkplein 37-38	- Voormalig Hopgebouw; sloop van neo-gotische en neo-renaïssancegevel dreigt.
Kleine Noord 25 (beeldbepalend)	- Voormalige apotheek De Grote Gaper is voorzien van "moderne" onderpui en wordt naar achteren doorgetrokken.
Koepoortsplein	- Gedeelte tussen Nieuwland en Achterstraat wordt herstraat.
Korte Achterstraat 2A (monument)	- Voormalige Gereformeerde Kerk (Mariakapel) steeds verder in verval.
Nieuwsteeg: Statenoort	- Aan zijkant van het voormalig stadhuis zijn moderne verlichtingsarmaturen aangebracht.
Nieuwsteeg 1c	- Verbouwd en vergroot.
Nieuwstraat 23 (monument)	- Statenoort (voormalig stadhuis) verzakkingen op zolder, scheuren in muren van het binnenplein.
Nieuwstraat 2-4 (beeldbepalend)	- Plannen voor winkelcentrum op de hoek Nieuwstraat/Kerkplein voorlopig van de baan.
Ramen 1-3 (monument)	- Pogingen om tot restauratie te komen worden van diverse zijden voortgezet.
Ramen 14-16 (beeldbepalend)	- Afgebroken om in dezelfde staat weer opgebouwd te worden.
Ramen 25 (monument)	- Wordt gerestaureerd.
Rode Steen 1 (monument)	- Gerestaureerde hek voor Westfries Museum op 27 oktober jl. onthuld.

OPLOSSING „SPEURTOCHT VOOR LEZERS”

Door een misverstand werd de oplossing van bovengenoemde puzzel niet in het vorige nummer opgenomen. Daarvoor onze excuses.

De uitslag luidde: Foto A: Toont het huis van de heer Nieuwpoort aan het Pelmolenpad, dat inmiddels al geruime tijd is afgebroken. De reclamespreuk van genoemde heer was:

"Het is toch wat te zeggen, zei onze Kippenboer, de haan gaat ook al leggen van Nieuwpoort's ochtendvoer."

Foto B: Staat aan het einde van de Koepoortsweg (nr. 128), bewoond door dr. G. Bouter, voorheen directeur van de R.H.B.S.

Uit de inzendingen werd als winnaar getrokken: W.C. Ooijevaar
Goudsmidsstraat 10
1624 VL HOORN.

Van harte proficiat! Een dezer dagen ontvangt de winnaar een klein presentje als beloning.

J.L.N.D.

INDEX 2e JAARGANG 1980

N.B. U wordt verzocht de paginering van het tweede nummer te wijzigen van
1 - 24 in 17 - 40.

	<u>pag.:</u>
<u>VERENIGING</u>	
Contributiewijziging	69
A. DE GRAAF, Over de panden van "Oud-Hoorn"	8, 28, 51
Jaarcijfers "Oud-Hoorn" 1979-1980	26
J. ONSTENK, Erelid Dirk Breebaart restaureert maar voort	73
Rondwandelingen	72
Verslag van de activiteiten van "Oud-Hoorn" in 1979	24
Waar blijven de nieuwe leden?	37
<u>WERK GROEPEN</u>	
Archeologie	13, 19
Archiefonderzoek	7
Bibliografie	53
Bouwkunst	12, 52, 78
Stadsbeeldbewaking	14
<u>HOORNSE INSTELLINGEN</u>	
J. SCHOUWINK-VAN DER WINDT, Werkzaamheden Stadsherstel	14
<u>STADSBEELD</u>	
J.M. BALTUS, Moeten wij Hoorn helemaal verkopen?	1
W.J.C. BOER, Voorlopige inventarisatie Dorpsstraat, Hoorn	75
J.L.N.D., Beschermd stadsgezicht: hoe zit dat nou in elkaar?	9, 32, 53
J. DIJKSTRA, De Oosterkerk	86
LEO HOOGVEEEN, Gemeente-eigendommen in de binnenstad	12
LEO HOOGVEEEN, Het Kleine Noord	41
LEO HOOGVEEEN, Nostalgie en realiteit	17
J.W. KOENEN, Nogmaals: Kerkplein 38	13
H.W. SAALTINK, Monumentenzorg in de 19e eeuw	46
H.W. SAALTINK, Tentoonstelling Oosterpoort	22
Speurtocht voor lezers	37, 87
Stadsbeeld: restauraties, wijzigingen, verval	15, 30, 49, 87
Stadswapens in Hoorn's dreven	38
WILLEM VINGERHOED, Noorderkerk hard toe aan restauratie	55
<u>STADSGESCHIEDENIS</u>	
Boekbesprekingen	39, 71
LEO HOOGVEEEN, Straatnaamgeving in de gemeente Hoorn 1888	79
BERT KAAG, Bedelarij en bedelaarswerkhuis	56
K. KORPERSHOEK JR., Van drie molens en een stoomgemaal	59
J.O., Jo Ridderikhoff kijkt terug op 't Kerkplein	11
J.H. ONSTENK, De chronijk van Klaas van Voorst	5, 20, 83
H.W. SAALTINK, Landuitgifte in de 17e eeuw	65
Straatnamenlijst van de gemeente Hoorn	80
K. KORPERSHOEK JR., Van 't Weeltje en haar weidemolentje	33